

AZ ÚT

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára

XXI. ÉVFOLYAM

1939 6. SZÁM.

TARTALOM:

Az Ige tükrében. Tiltakozik az Isten.
(Káli Dénes.)

Prédikációvázlatok. (Gazda Lajos.)

Az ötvenéves francia keresztyén szocializmus. (Bíró Sándor.)

Sámuel Aladár. (Dr. Illyés Géza.)

A Személyes lelkigondozás módjai. (H. J.)

Irodalom. Horváth Jenő: A külmiszió lényege. (Mózes András.) *Dr. Tavaszgy Sándor: Az ethika mai kérdései.* (I. L.) *Márkus Jenő: A liberális szellem a református egyházban.* (I. L.) *Pócs Lajos: Példák gyűjteménye.* (I. L.)

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:
DR. IMRE LAJOS, DR. TAVASZY SÁNDOR

Felelős szerkesztő: DR. IMRE LAJOS
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Cluj, Calea Marechal Foch 38. Ref. Theologia

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egész évre 120 Lei
Egyes szám ára 12 Lei

Inregistrat la Tribunalul sub N-rul 1507/1938, la N-rul curent 26. szám alatt bejegyezve a cluji Törvényszéknél.

Megjelent!

„Dolgozatok a református teológiai tudományok köréből“ sorozat
16-ik száma

Megjelent!

DR. TAVASZY SÁNDORTÓL:

Az ethika mai kérdései.

Ára 15 Lei.

Előkészületben!

Előkészületben!

A sorozat 17-ik száma:

Mi szükségünk van az Ótestamentumra

Irla: Dr. Gönczy Lajos.

Egyházunk vagyoni állapotáról, új gazdasági lehetőségeiről és a sáfársági mozgalom óriási, egyetemes jelentőségéről ad világos képet

DR. IMRE LAJOS:

A sáfárkodó egyház

című könyve. Ára 10 lej.

JOH. VAL. ANDREA:

Az Úr jámbor szolgálja.

Szellemi szórakozás együgytű keresztyének mulattatására.

Fordította: Dr. Makkai Sándor. Ára 10 Lei.

Dr. Ravasz László:

Hit és engedelmesség

Prédikációk, beszédek, cikkek, előadások. 350 oldal. Ára 180 Lei.

Hazafelé.

Elmélkedések és imádságok nők számára. Finom indiai papíron
előállítva ára: **200 Lei.**

Megrendelhetők az Ifjú Erdély kiadóhivatalában, Cluj, Ref. Theol.

Tiltakozik az Isten.

Ézsaiás 1 : 11—17. Amos 5 : 21—24.

„... Gyűlölöm... megvetem... terhemre vannak... elfáradtam viselni... nem hallgathatom... távoztassátok el előlem...“

E szavak a nyelv kifejezőképességének a határán mozognak. Azon a végső ponton, ahol a komolyság, fönség épen végződik s ami után már csak gyalázkodással tehetne folytatni. Ennél háborgóbb indulattal szó nem szólalhat meg, ha az a szó az Isten szájából jő ki. — A gát szakad így; a tűzhányó robban így; a mennydörgés reccsen így.

E keserű gerjedéssel azonban nem valami Istentől elrugaszkodott, alja népségnek lobban a képébe. Sőt nagyon is ügybuzgó keneteseznek. Olyanoknak, akik nem számolgatták, hogy mibe kerül az Isten; akik nem sajnálták Tőle a kövérjét. Sőt nagyon is szőrszálfűrva szaporították az imát, bűjtöt, térdkoptatást. A kegyesség szakértőinek, ezeknek a teljesítményük tudatában öntetteknek perzseli az arcába: „nem bírlak ki tovább... megcsömöröltem... hordjátok el!...“

Tiltakozik az Isten, hogy Őt elintézzék; hogy Őt emberi ki-gondolások kereteibe illesszék; engedelmét tarifára szedjék; „ad-sza-nesze“ elvével sarokba szorítsák. — „Ne hozzátok — nem szenvedhetem!“ se a java gondolataikat, se a dús áldozataitokat, se pompás ünnepeiteket! Nem kell a trón, nem kell az ország! Isten és Úr akarok maradni, szabad és független: Én! — Szent vagyok, tehát szentséget akarok; igaz vagyok, tehát ezt akarom; könyörületes vagyok, tehát ezt akarom látni! Mosódjatok, változatok utánam, mert én nem alkalmazkodom, nem alkuszom: magamat akarom maradék nélkül!

Arról van szó, hogy mivel Isten egészen erkölcsi természetű, tehát erkölcsi követelményeket támaszt. Nem rituális szabályszerűséget, nem hitvallásos pontosságot, hanem őszinte jellemet akar. Nem tant, tudományosságot adott az embernek, hanem egy tiszta, átlátszó életet, a Jézusét. És azt követeli, hogy éljük is ezt az életet, mert Ő maga is ez az Élet: ember számára a Jézus élete. — Jézust perli az Isten rajtunk!

A nagy háború alatt férfiak túrtek embertelen nyomorúságokat a szívük felett a feleségük, a gyermekük képével. Iltion pedig asszonyokat tartott lábón és edzett halálos ernyedtségek közepette férfiakká egy gondolati valóság: hogy a férj hazajön egyszer. Gyermekök imadságának adott valóságot egy alig ismert arc elmosódó emléke. — Igen, lehetett egyszer vágyódni egy valaki, egy ember után, hogy ez a vágy megszervezte az élet egész területét. Egyszer, a szorultság nyomása alatt, lehetett úgy gondolni valakire, oly erősen, oly hűen, úgy szeretve, — hogy az a valaki a jó és rossz mértéke, biztatás és jutalom, fegyelem és áldás tudott lenni számunkra. Egy szinte nem is létező, tán régen halott ember gondolati képe át tudott gyúrni, hősiessé tudott edzeni, megtudta az életünket szentelni. — Egy feltevés, egy képzelet, egy alanyiség! . . .

És most mit kell mondanom? Azt-e, hogy mily döbbenetesen megszegényítő, hogy az Isten nem tudott ennyire verekedni bennünk? — Vagy azt, hogy az ilyen isten nem Isten, az ilyen vallás szédelgés a szavakkal, az ilyen egyház nem más, mint hagyományhűség, párt- vagy szövetkezeti szellem?

Be borzasztó, hogy ez a szemrehányás nem egy eredetieskedő írásmódor lendületes konkluziója, hanem magáé a hallgatást elunó, a beszédbe pedig belefáradt Istené. Ennél borzasztóbb már csak a húsult haraggal cselekvő Isten lehet, mint Ezékiellel ígéri: „azoknak útját a fejökhöz verem”. (Ezék. 11:21.) — S aki ezt ismét eltúlzásnak tartaná, az olvassa csak tovább kedvenc napilapját. S ha még akkor se látja, hogy hogyan megy tönkre a világ Isten nélkül: akkor ugyan mi bizonyítéka van rá, hogy szeme van és az lát, füle és az hall?

Ez az ige tehát nem valamely felekezeti felfogásnak kedvez s nem a kultusz-formák valamelyike ellen fordul. Nem az érdempórlás ellen, vagy isteni vonásoknak az emberi életbe való beleszűrésének ellen beszél. Arról van szó benne, hogy Isten csak teljes-önmagával van megelégedve: úgy akar eltölteni, mint ár a zsilipet, tenger az öblöt. — Éi hát az ember megistenesítésének hiú iparkodásával, mikor az Isten régesrég megelőzött: egészen emberré lett a Jézus Krisztusban.

Káli Dénes.

Prédikációvázlatok.

„Imé kiméne a magvető vetni.“

Mt. 13 : 1—9.

I. Mindazt, amit Isten az ő országáért tesz, Igéje és Lelke által teszi. Az Ige hirdetése tehát az anyaszentegyház legfőbb feladata. Egyház csak ott van, ahol az Ige hirdettetik. Ennek emberi oldala az Ige hallgatása.

Alapigénkben Jézus istenországát egy olyan magvetőhöz hasonlíttja, mely kiment vetni. Sok ezer szőszéken, kül- és belmissziói tevékenységben történik ez a magvetés.

II. Ha az igehirdetés *eredményét* nézzük, csüggedés tölthet el. Láthatjuk a magunk életében, gyülekezetekben s a világban is egyaránt, hogy az eredmény nincs arányban a munkával. Erre az emberileg érthetetlen kérdésre mutat rá felelet gyanánt Jézus néhány egyszerű világos szava „némely mag az útfélre esék.“

Ez egyfelől *alázatra* inti az igehirdetőt a munkával szemben. Nem „én“ vagyok az, aki ezt vagy azt teszek és tehetek vagy tettem, hanem *Isten* az, akinek elrendelés és kiválasztás szuverén hatalmában vagyok én is és munkám eredménye is. Másfelől *reménység*gel tölt el, hogy nem az én jó vagy rossz képességem, erőm, tudásomra van bízva a munkám eredménye.

II. Amit *nekem* meg kell tennem az, hogy hirdessem, illetve hallgassam Isten igéjét. Ha a magvető nem vet, úgy nem is várhat aratást, mert magától a föld is csak gazt és gyomot terem. A Heid. Káté ezt úgy fejezi ki, hogy „természet szerint hajlandó vagyok Isten és felebarátaim gyűlölésére.“ Isten Igéjében szól hozzánk, harcol értünk a bűnnel szemben s a testté lett Ige, Krisztus áldozatában fogad el megváltott gyermekévé, hogy az elvetett és megfogant mag által lelkünk talajából meghozza a jó gyümölcsöt az Ő dicsőségére s magunk üdvösségére.

Lelkünkre naponta szórja a világ a maga vetését millió betű és szó áradában. Engedjük az örök Magvető, Krisztus magvetését lelkünk talajára hullani.

Szolglátat vagy szereplés?

Jeremiás 1 : 1—10.

I. Alapigénk Jeremiás próféta *elhívásáról* szól. (5. vers.) Isten országa szolgálatának feltétele az elhívás. Áll ez a tétel az egyház valamennyi alakulatában való munkálkodásra. A nő és férfi ala-

kulatokra, lelkipásztori, presbiteri szolgálatra, szociális tevékenységekre egyaránt. Az egyházi alakulatoknak addig van jogosultságuk, míg *lelki* alapjaikról le nem szakadnak. Abban a percben, amikor ez megszűnik, a munka munkája jótékonykodás vagy szereplés lesz, de nem igazi keresztyén munka.

II. *A keresztyén szolgálat az Úr parancsai iránt való engedelmességből fakad* (7-ik vers.).

Mennyi zavarnak az okozója az, hogy mindenki azt akarja tenni, amit *ő* tart jónak s nem azt, amit Isten akar vele elvégezteni. Sok viharos presbiteri, de tán még több élénk nőszövetségi gyűlés tehet erről élő bizonyosságot.

A keresztyén ember munkája másokért nem lehet egy fellobbanó meleg hangulat jótékonyága, még kevésbé valamilyen szerep vállalása, hanem *szolgálat*, melynek rugója „lehetetlen, hogy azok, akik igaz hit által öbelé oltattak, a háládatosság gyümölcsét ne teremjék.” (Heid. Káté 48 ik vers.)

III. *Istennek eme parancsa Igéjében áll előttünk.*

Felvetődő kapcsolatos kérdés, mit vár a gyülekezet az igehirdetőtől és mit kell hirdetnie Isten szolgájának. Az első kérdésre sokirányú és fájó feleletet itt nem ismertethetünk. A második kérdésre rámutathatunk Pál igehirdetésének az anyagára, mely kizárólag a keresztről, itt pedig a 7. vers második felére, mely így szól: „amit *én* parancsolok neked.”

Ez az Ige az, amivel Isten gyomlál, irt, pusztít, rombol mindent, ami sátáni az életben és épít, plántál mindent, ami isteni (10. vers) s mellyel szemben engedelmeskednünk kell.

Az Ige tehát elválasztó szó, engedelmességre hívó parancs kétélű kard és megszentelő hatalom.

Az Igének ne csak hallgatól legyetek.

Jer. 7: 1—5.

I. Isten igéjét tudakolni kell s ezért keresni kell az alkalmakat, ahol és amikor az Igét hallgatni lehet. De itt az a kérdés vetődik fel, hogy elegendő e az igehallgatás, az Úr házába való járás? — Erre találunk feleletet Jeremiás próféta könyve 7: 1—7. versében.

A kérdést így fogalmazhatjuk: meg mi a jelentősége és kísértése a kultikus cselekmények gyakorlásának és mi a jelentősége és kísértése azok elhanyagolásának?

Az a szabadság, amit mi az evangéliumból veszünk, könnyen azt a kísértést jelenti épen a református ember számára, hogy a szabadságot szabadossággá züllesze le. Megmutatkozik ez majd minden téren, akár istentisztelet látogatása, akár az úrvacsorával való élés, akár a egyes házasságoknál való magatartásokra is gondolunk.

Másfelől a kultikus cselekmények szigorú gyakorlásánál ott a kísértése a farizeizmusnak s annak, hogy attól valaki *ex opere operato* hatást várjon.

Ezeknek mondja a 4. versben Jeremiás: „ne bizzatok hazug beszédekben, mondván az Úr temploma, az Úr temploma ez.“ Ünnepi keresztyének ezek, akik sokszor emlegetik az Úr nevét, de útjaikat és cselekedeteiket nem jobbítják meg s csak a templom falain belül érzik magukat Isten színe előtt.

II. Isten azonban nemcsak egy alkalomra és időre bemutatott tiszteletet akar, hanem *egész életet*, nemcsak a vasárnapi, hanem mindennapi cselekedeteink megjobbítását. A 6.ik vers felsorolja azokat a kísértéseket, amelyek a leggyakoribbak. Összevehető ez a Jakab levele 1. rész 19—27. verseivel.

III. Az igének a megtartása, Isten velünk tartásának a jele (7-ik vers). Isten nemcsak a templomban, hanem életünk minden eseményében velünk akar lenni. Isten királyságát, melyet egész életünk felett ki akar terjeszteni, Fia által terjeszti ki felénk, „Aki minket igéjével és Szentlelkével kormányoz s a nekünk szerzett váltságban oltalmaz és megtart.“

Ítélet és kegyelem.

Jer. 15 : 10—21.

Izrael népének nagy pere és ádáz viaskodása van Istenével Isten elvetette színe elől a választott népét az ő mindenféle vétkeéért (13. vers.)

I. *Isten ítélete a nép bűneitért van.* A büntetés, amely a bűn következménye, kétféle: *testi* és *lelki* természetű.

Testi büntetés az, amely a földi, testi javakat veszi el a néptől: a vagyonnak, kincsnek és a szabadságnak elvesztésében áll, ennek velejárója a szenvedés és fájdalom. (13., 14. vers.)

Lelki természetű büntetés az, mely az Istentől való eltávolodás érzését kelti, amikor a lélek szinte didereg az Istentől való eltávolodás egyedülvalóságában: mint bolygó, mely eltávolodott a naptól és sem fény, sem melegség nem éri. A 18-ik vers második fele ezt így mondja: „Olyanná lettél nékem, mint bizonytalan vízű csalóka patak.“ Ilyenkor az ember hinni nem tud, tagadni nem mer. Minden bizonytalan lesz számára s elveszíti lelkének egyensúlyát, melyet nem érez többé Isten hatalmas keze alatt.

Ezek a büntetések lehetnek véglegesek és ideiglenesek a Heid. Káté 8 ik kérdése szerint.

II. Isten büntetésének *ideiglenes voltát* bizonyítja az, hogy a megtérőknek kegyelmet ad Krisztusért. (19-ik vers.)

A kegyelem, bár feltétel nélküli, mégis Isten megkívánja a teljes bűnbánatot s az életirány teljes megváltozását. Ezt szintén a 19-ik vers így fejezi ki: „ha elválasztod a jót a hitványtól...“ Isten ítéletet hirdet a bűn felett, de kegyelmet a megtérőknek.

III. A 20-ik versben azt *az ellentétet* látjuk, amelyben az Istentől kegyelmet nyert lélek jut a világgal, környezetével. Nemcsak a próféták sorsában volt ez így, hanem azóta is minden megtért lélek, aki kegyelmet tapasztalt, ilyen természetes ellentétbe jutott eddigi életével s azzal, ami a környezetében ahhoz hasonló-

tos. Ez az ellentét megvolt és meg is kell hogy legyen. Ez a harc, amit hordoznia kell Isten gyermekeinek, kemény, de nem {kilátás-
talan, mert Isten segítségükre van.

A jó Pásztor.

Jer. 23 : 1—8.

A keresztyén ember és az ő Istene, valamint a lelkipásztor és a hivei viszonyát szeretjük ebben a képben szemlélni, amit itt Jeremiás próféta is használ: pásztor és nyáj. A pásztor, akire bizva vannak a juhok, hogy legeltesse őket, hogy gondozza s ha egy el is tévedne, azért elmenjen és megkeresse. Egyszóval teljes felelőséget vállaljon testi-lelki életéért.

I. Nem lehet itt szabadulni a *felelőségnek* a gondolatától, mely minden lelkipásztor vállaira nehezedik a mai súlyos időkben is. A *felelőségnek* és a *Gazda* által való számonkérésnek a terhe alatt áll ma minden lelkipásztor testi és lelki megtartás értelmezésében. A hűtlen pásztorok felett a 2 ik versben hirdeti Isten büntetését. Hogyan lehet hűtlen egy lelkipásztor hiveihez is, Istenhez is? Egyik legnagyobb kísértés az, hogy *ne Krisztust*, hanem *magd* prédikálja s azt, amit ő tud, amit ő tart fontosnak. Jelen világ legnagyobb tragédiája a hűtlen pásztoroknak köszönhető, mert lelkiváltságban élő népek lelkét tette szegényné a Krisztus helyett politikát prédikáló lelkipásztorok hűtlensége.

II. De Isten könyörül a bűneik alatt szenvedőkön és igazi pásztort rendel a világ megváltására. Erre utal a 4 ik, 5-ik, 6 ik vers, mely Krisztus Pásztorságára mutat.

A válság útja Krisztusban juthat váltásba. Krisztus az, aki új életet hoz a világ számára, pásztorokat támaszt, ki egyedül nekik engedelmessé válnak s egyedül Róla tesznek biznyságot.

III. A nyáj a pásztor szavára tér haza. Krisztus a Főpásztor vezérli haza az ő országába az elszéledt juhokat. Ez a folyamat megindult s ha lassan is halad, hisszük, hogy mégis eljön az idő, amikor egy akol és egy pásztor ideális képében találkozik az emberiség megromlott testvériessége. *Gazda Lajos.*

Igehirdetés a megismeréséről.

Kolossé 2 : 2. és 3. v.

A vallás világát a vallásos emberek világnézete, vallási ismeretei, szokásai és alapjai következtében — sokan homályosnak, határozatlannak és bizonytalannak állítják. Igaz is, hogy inkább csak sejtések, felloobanó érzések vagy egyenesen babonás félelmek és előítéletek tömkelegéből áll elő az emberek vallásos élete. Egy felekezeten belül is ahány ember, annyi színeződésű a vallás. Saját vallási életünket nézve is, látjuk a határozatlanságot. Ki tudná most összefüggően elmondani, hogy mi az az érték, melyért vallása kereteiben él? Az alapok lerakásánál van olyan hiba, mely a mai keresztyén vallásos élet bizonytalankodásáért ma is időszerűvé

teszi Jézus ítéletét: „Ti azt hiszitek, amit nem tudtok“, bizonytalanságban tapogatóztok.

Egyszerű dolog egy gép, de az azt nem ismerő részére titok, melynek erőit nem ismeri, azt elkerülni sem meri s úgy jár, mint a tengerpartokon eldobott dobozokat megtalált vadak: tisztelettel felvették, kunyhójuk előhelyén istenként imádták, kérve tőle esőt, javakat, bővös erőt, áldást. Titkos lényt sejtettek benne és sejtésüket vallássá fejlesztették. Mert nem ismerték annak „titkát“. Isten titok előttünk s mikor vaksi szemünkkel hozzáfogunk kutatásához, félremagyarázzuk és születik a vallás és a vallásos ember rengeteg ferdesége. Pedig aki a gépet ismeri, az annak erőit használja és eltévelyedések nincsenek életében. Nyilvánvalóan Isten az erőit így kínálja fel azoknak, akik őt ismerik. Titok, de nem akar az maradni. Titkát az emberben felszínre akarja hozni és *érvényesíteni kívánja. Isten legfőbb akarata az, hogy megismerjük!*

Isten *értelmünket meg akarja győzni* és a bölcsesség és ismeret kincsét előttünk fel akarja tárni. Itt van a keresztyén hit, vallás bizonytalan, kétkedő, korcs voltának alapja: nincs meg az ismeretük, értelmük, nem győződött meg arról, amit pedig Isten ép az értelmén át akar megmagyarázni. A gép szerkezetét sem lehet egyszerű ránézéssel megismerni; babonásokra hajt Isten lénye is addig, míg meg nem ismerjük őt kijelentett akarata alapján. Ezért mondja Jézus boldogoknak azokat, „akik éheznek és szomjuhozzák az igazságot.“ Az igazi istenismeretből igaz, szilárd vallás következik, melyben magunkat is megismerjük. Eltűnik vallásosságunk „vasárnapias“, homályos, babonás volta. Megismerjük az Atya titkát, mely a Krisztus titka. „Azt hisszük, amit tudunk“. Így meggyógyulhattak Krisztus által a test és lélek betegek! Ezért kell Isten megismerésének könyvét megtanulni s az evangéliumokat úgy tudni, mint a „Mi Atyánk“-ot! Aki ezt nem teszi, nem Krisztus követője! Aki megismeri Krisztus titkát, az „Isten munkatársa“, az *él keresztyén életet*, mindazon megnyilvánulásokkal, melyek Jézus életében is jelen voltak, sőt ez igérettel: „nagyobbakat is cselekesztek nálamnál“.

Igy jutunk el a bölcsességhez; gyakorlatban követjük Istent: megismerni világtávlatú megfontolást és tájékozódást ad tulajdonunkul. Isten erőit használjuk vagy: életünket használja Isten. Isten bölcsessége alapján vallásunk szilárd igazsággá, határozott életformává válik.

Igehirdetés a munkatársakrói.

Kol. 4 : 17.

Embereken át végzi Isten munkáját. A biblia kezdettől nagy súlyt fektet Isten munkatársainak megnevezésére. Ezek értékes emberek. Választott munkaerők. Nagyon jelentős itt is a felsoroltatásuk. Isten számon tartja őket, a gyülekezetekben is nagyon számon kell tartani, meg kell becsülni. Ezek nemcsak a vezető,

hanem Isten munkatársai, amint Pál apostol szokta őket nevezni. Így is van: teljes összhangban dolgoznak Isten akaratával. Ezért tanulják szorgalmasan az igét is.

Isten nagyon sok alkalmat ad a munkára, amelyet *vállalni* kell. Abban nyilatkozik meg a szolgálatok vállalása, ha a Lélek tulajdonságai (gyümölcsei) szerint („az Ūrban“) viszi véghez feladatát az ember. E tulajdonságok közül többet meg is említi Pál: szeretett, hű, atyafiak dolgával törődő, vigasztaló, Isten dolgait ismerő, az együtt-szenvedést vállaló, imádságban az atyafiakért tusakodó, sokat fáradozó, tevékeny, áldozatos az, aki „az Ūrban“ munkatárs. Külön kiemeli a *kitartás* szükségét (17. v. : „hogy azt betöltséd !“) Isten munkatársai nem kapkodó, hanem világos látású, tervszerűen dolgozó, céltudatos emberek kell, hogy legyenek. E tulajdonságokra és a szolgálat folyamatosságára *vigyázni* kell. Isten munkatársait nagyon sok új cél, más szempont, érdek, divatos irány kísérti, hogy meglanyhuljanak a szolgálatban. A Pál által felsoroltak közt is volt olyan, aki a világ szerelméért elhagyta az elhivatás szolgálatát (Démás.) Tudni kell, hogy csak „aki mindvégig áthatatos marad, üdvözülni“. Istent egy perc kihagyása nélkül kell szolgálni. Ez azonban nem jelent kapkodást és hajszoltságot. De jelenti az öntudatos vigyázást a szolgálatra. Vigyázás, kitartás és hűség nélkül nem komoly a szolgálat, bármilyennek lássék is pillanatnyilag.

A munkatársak szolgálati eszközei, lehetőségei nagy skálájúak. Minden hivatásban lehet az ember szolgatárs az Ūrban. Lukácsot orvosi foglalkozása nem tette hitelenné, hanem épp a hivatásban szolgált Istennek. Nimfas pedig otthonát adta gyülekező helyül. (Mily sokat jelent a városokban, szórványokban vagy a gyülekezet távolabbi pontjain, ha valaki lakását adja a vasárnapi iskola, szomszédsági bibliaóra stb. tartására.) Mai hivatásunkban és mai helyzetünkben kell szolgatársakká lennünk. Nem komoly ember az, aki szolgálata kibontakozását helyzete változásától teszi függővé. Szolgálj ott, ahova *elhívott* az Ūr.

Ott helyes a gyülekezet élete, ahol ilyen munkatársak vannak. Amint látjuk, kevésbé az anyagi ügyekben, sokkal inkább a lelkiekben szükséges a munkatárs. Minden igazán hívő embernek kell vállalnia a szolgálatot az Ūrban. Mert a hit adásával együtt Isten munkát is ad. Aki nem munkatárs, annak a hitével is baj van. Boldog az a gyülekezet, melyben sok a szolgatárs.

Igehirdetés az ígéretről.

Jer. 30 : 22. v.

Alappal bírnak Isten ígéretei, mert minden a hatalmában áll. Nincs az életnek egyetlen vonatkozása sem, amihez Isten ne fűzne ígéretet. Ezeket az ígéreteket meg kell ismernünk, mert testünk legapróbb vonatkozásától az örökéletünk legfontosabb kérdéséig mindenre kiterjednek. Amint a hű szolga ura minden javában

részes, úgy részesül az elhívott ember is Isten minden javában, *abban az esetben*, ha hű Istenhez. Az ígéretek nemcsak ismerni kell, hanem beteljesülésük feltételeinek meg kell felelni.

Alapigénk Isten ígéréit egészen a *nép* földi, természeti életében adja és a teljesedés feltételeit is a természeti életben történő engedelmességhez szabja. Istennek népünk számára adott sok ígérete akkor teljesül, ha a feltételeknek megfelelünk. Ezek közül első, hogy szakítson a nép a „szeretőivel“ (14. v.), minden természetellenes kapcsolattal. Az ilyen kapcsolatok az utóbbi évtizedekben megtöltötték népünket vérbajjal, szegénységgel, viszályal. „Számkivetett“ állapotba taszították, mint a tékozló fiút a bűnei. A szórványokba való széthullás és ott elvesztés, a gazdátlan, hazátlan, szülőltlen, árva állapot a „szeretők“, a hitehagyás, a néveladás stb. miatt következett, Istennek a természetben adott törvénye megszegése miatt! Ez olyan „veszedelmes sérülés“, amibe népünk belehalhat, ha orvosságot nem kap.

Csak az Isten orvosolhatja e „sérülést“, aki a természet szerint való igaz életben megadja a gyógyulás útját. Ez is elődje a megváltásnak. Az orvosság az ige (s nem „Egyiptom lovai és szekerei“, nem az emberi külső segítség.) Isten az ige befogadása útján a nép *mai*, földi sebeit is gyógyítja, mert ő itt és most is Úr. Az otthoni erkölcsöket elhagyott, de megtérő tékozlót az örök existenciát biztosító ígével, Krisztussal orvosolja Isten. S ugyanakkor a nyomorgatót ugyancsak a természet törvényein belül az önzésével, telhetetlenségével bünteti meg. Bűneivel sújt le rá: a természeti rendben adott törvényeit alkalmazza Isten.

A megtérő népnek az *önállóság* egyszerű ígérését adja Isten: ügyét szívében hordó uralkodó, épülő ház, város, szaporodás, hosszú élet. Ez ígéret Krisztusnál így hangzik: „A szelidek öröklik a földet.“ Ez is a természetben adott rendje Istennek.

Az ígéret betetőzése: „Népemmé teszlek!“, minden jelével és pecsétjével a népi mivoltnak. Ahogy ma nyelvünk, szokásaink, vérünk és mások bizonyosága magyarnak bizonyít minket, úgy kell megváltozott életünk és mások bizonyágtétele is Isten népének bizonyítson bennünket. A *természetünknek* kell átváltoznia, *krisztusivá* lennie már most. Ez az Isten ígérete és elhívott, hű és a feltételeknek megfelelő szolgáltnak ezt meg is adja az igaz Isten. Mert ez ígéretek *már ma* is igazak.

Igehirdetés a választottak nyomorúságáról.

Jer. sir. 1 : 5, b.

Ahol valami büntetést látunk, ott biztos, hogy előzőleg bűnöket követtek el és azokra Isten reakciója a büntetés. A büntetés nem a kegyelem hiányát jelenti, mert ennek is a célja az, hogy „a bűnös megtérjen és éljen.“ A büntetésben az a kegyelem, hogy Isten így rázza fel bűneiből azt, akinek vesztét nem akarja. Aki vagy amely nép fel tudja ismerni öntudatosan, hogy most a büntetés

állapotában van, annál örvendeni lehet, mert az a megtérés útjához közel jár.

A próféta és a nép nagy része is felismerte, hogy a babiloni fogság bűneikből jött reájuk. Isten nem ver hiába, hanem oka van annak, mint a fizikai életben a reakciónak. Megszűnik a bűnök varázsa, az elvakultság, megvilágosodik az ember s látja, melyek voltak az Istentől eltérítő erők, melyeket most már el kell hagyni. Ez óriási eredmény, melyet a legtöbb ember és náció nem tud elérni. Emberek és népek vakok annak meglátására, hogy bűneik miatt jutnak bajokba. (Miért ver engem, minket Isten, hiszen nem érdemeljük!?) A választott ember és nemzet választottsága abban mutatkozik meg a nyomorúság idején, hogy fel tudja ismerni a bűnöket, melyek ide juttatták. Van önkritikája. Nem mást okol. A megvilágosodás a választottak nagy kiváltsága. Aki és amely nép még a nyomorúságban sem képes felismerni *saját* hibáit, annak hiába kínálnak fel akármilyen szabadságot, mert szabadon is a bűnök rabja.

A választott nép és vezetője jól látja, hogy mik Isten büntetésének tünetei. A nép „útjai gyászolnak“, „ékessége elhagyta“, „nincs, aki ünnepnapra járjon“: korábbi életformái és nyilvánulásai üresen állanak, nem szabad ezt sem, azt sem tennie, ünnepeihez nincs szabadsága: „szűzei nyögnek“, nem látszik reményessége a jövődönnek; „gyermekai rabok“, más szokások, erkölcsök, törvények alávettjei, nem szabad apáik életét élniök; „a fejedelmek“, a vezetői nyomorba süllyednek s megindul minden a rettenetes visszafejlődés útján. Mindazoknak, akik ilyen állapotban vannak, kell tudniuk, hogy Isten büntetése alatt vannak és ezt az állapotot nem szabad félremagyarázniuk. Nagyon tisztán kell látni a nyomorúságot és annak okait, mert csak a helyes felismerés, lelet alapján lehet helyes gyógyítás. Mennyire minden sikon megjelent a bűn a nép életében, hogy ennyire minden sikra kiterjedt a büntetés!!

A választott nép nyomorúságának végül' az a jellemvonása, hogy „sírván sir és könny borítja el orcáját“. Visszaemlékszik az eljátszott lehetőségekre és bántja a mulasztást. Ez a bűnbánat sirása. Abban látszik meg a választottság, tehát a megtérés lehetősége és az élet lehetősége, hogy van-e ily bűnbánó sirása az embernek és a népnek.

A nyomorúság ily tudtul vétele már a gyógyulás kapujába való jutást jelenti, honnan egyetlen lépés bevezet az új életbe, mely kezdődik. Ez a jóvátétel és a kijelentett akarathoz, Krisztushoz való kapcsolódás biztos élete.

A választott felett ragyog a nap és nyílik az élet!

Az örömhír hirdetése.

Márk 16: 15.

Isten izenete azért evangelium, örömhír, mert szabadulást hirdet a legnagyobb kötöttségből: az ember saját gonosz szívéből,

régi emberétől. E szabadulást kísérletezték a különböző vallások, de legfennebb hamis örömhírt tudtak adni, a megvalósulás nélkül. Most oly örömhír szétvitelére hangzott el parancs, amely nem bizonytalan ígéretés, hanem tények bizonyítják, hogy a szabadulás biztos útját tárja fel.

Tények bizonyítják : Luk. 4 : 18, 19. Az élet addig nem ismert lehetőségei nyílnak fel. Meg tudjuk érteni, hogy mit jelent a rabnak a szabadulás hirdetése. A békételen ember, a veszekedő család, a megrémült nép, a harcra kész emberiség számára, a cselekvő, mozgalmas élet fenntartása mellett, teljes és örök békét (helyes életkibontakozást) ajánl fel az Úr az őt követőknek. Ezért örömhír az evangélium! S a missziói mezőkön a babonáságtól gyötört lelkeknek mit jelent ez a szabadulás!!

Ezt az örömhírt kell hirdetni. Két okból: 1. Lehet-e visszafojtani a szívet csordultig töltő örömet a szabadulás felett? Aki részese Krisztus szabadításának, az kénytelen erről bizonyoságot tenni. A nem misszionáló ember és egyház megváltás nélkül selymődik. 2. Isten Jézus Krisztuson át *parancsolja* a hír továbbadását. Jézus az egész életét adta a hirdetésre s az ige továbbvitelét igényelte és igényli mindazoktól, akik tőle tanulnak. Nem lehet ezt az igénylést kihagyva csak a többi parancsokat betölteni. Aki ezt nem teljesíti, az egyáltalán nem hisz Krisztus erejében és ígéreteiben. Ha hiszel Krisztusban, ez abban mutatkozik meg, hogy az evangéliumot hirdeted.

A „széles világon“ „minden teremtésnek“ kell hirdetni a szabadulást. Ez Isten egyetemes igényét fejezi ki. Ő mindenek Ura s ezért követeinek mindenütt jelen kell lenni. S a megtért embereken át az egész világ Istent fogja szolgálni. Ez egyet jelent mindennapi imádságunk betelésével: „Jöjjön el a te országod.“ Az evangélium hirdetése által jön el az Ő országa.

Ezért kell „elmenvén“ „hirdetni“ az evangéliumot. E parancs időszerű ma és éppen reánk. Ahol megjelenik a mi néptünkből valaki, mindenütt legyen kész az Isten ígését elmondani. Hite, reménysege, szeretete és cselekvő élete mindenkire kell, hogy árássa Isten áldását. Jézusnak szíve ügye volt, hogy amit Isten reábizott: eljuttassa az örömhírt az egész világra. Ezért volt még utolsó parancsa is Istennek ügye. Nem érzékenykedett, hanem parancsolt. S engedelmisséget követel.

Szigethy Béla.

Az ötvenéves francia keresztyén szocializmus.

A német—magyar kultúrális kapcsolatok szinte évezredes, megszakítás nélküli folytonossága miatt a magyar szellemi élet érdeklődése ellanyhult más népek szellemisége iránt. Ez így volt a theologiai tudományok terén is. A német theologiai gondolkozás sajátosságait, eredményeit és harcait sokkal inkább figyelemmel kísérjük, mint például az angol, vagy francia theologusok tevékenységét. Ez a tény részben a nyelvi nehézségekből is következik, hiszen németül sokkal többen tudnak, mint francia vagy angol nyelven.

Pedig az angol és francia theologia is megérdemli az alaposabb érdeklődést. Sok olyan eredményt mutatnak fel, melyek méltók a megismerésre. Itt van például a keresztyén szocialista mozgalom. A német és angol keresztyén szocializmusról sokan tudnak. De francia keresztyén szocializmus már sokkal kevésbé ismeretes. Ha megkérdeznők theologusainkat, valószínűleg nagyon kevés lenne azoknak a száma, akik valami biztosat tudnának erről az érdekes mozgalomról.

A francia keresztyén szocializmus múlt év novemberében ünnepelte ötvenéves fennállását. Az ünnepi kongresszust Montpellierben tartották meg. Ez alkalommal több előadás keretében mérték fel a mozgalom ötven esztendejének fontosabb eseményeit s ezeket az előadásokat azóta ki is adták folyóiratuk 1933 február—márciusi számában. Nem lesz érdektelen tehát, ha e források alapján ismerteljük a francia keresztyén szocializmus ötven esztendejét.

A mozgalom előzményei.

A francia keresztyén szocializmus mozgalma később keletkezett, mint az angol és német protestáns egyházak hasonló célú mozgalmai. Részen tehát már idegen minta is volt a keresztyén szocializmus úttörői előtt. De kétségtelen, hogy a francia keresztyén szocializmust is ugyanazok az okok idézték elő, amelyek miatt évtizedekkel azelőtt megindult a német és angol mozgalom.

A francia protestantizmus városi gyülekezeteinek lelkipásztorai a múlt század 80 as éveiben különös és aggasztó jelenségeket kezdtek észrevenni. A hívek egyik tekintélyes rétege — a mun-

kásság — mind jobban és jobban olyan eszmék hatása alá került, melyek következtében szembefordult az egyházzal. A lelkészek látták, hogy az istentiszteletet egyre kevesebb munkás és iparos látogatja. A templomból elmaradozó réteg tagjai először közömbösen, később azonban egyre nagyobb gyűlölettel kezdtek beszélni nemcsak az egyházzal, hanem magáról a keresztyénségről is. Egyik legnagyobb városi gyülekezet lelkésze már 1880-ban ezt a szomorú nyilatkozatot tette: „Már csak gazdag és szűkölködő nyomorult híveink vannak. A kispolgári réteg (kisiparosok) és a tehető munkás egészen kiesik hatásunk köréből.“

De ugyanilyen volt a helyzet más városi gyülekezetekben is. A kapitalizmus egyre nagyobb arányú kizsákmányoló rendszerével küzdő munkásoknak és kisiparosoknak legfontosabb, élet-halál kérdésük ez volt: hogyan tudják anyagi kérdéseiket megoldani, a mindennapi kenyeret biztosítani? A szocializmus egyedül adott feleletet erre a kérdésre és „felvilágosította“ a munkásokat arról, hogy csak a legkiméleltenebb osztályharc árán remélhetik a nagy tömegek nyomorát okozó kapitalizmus megszűnését. Mivel pedig az egyházak és a keresztyénség vezetői nem foglaltak el határozott magatartást a szocializmus nehéz kérdéseivel szemben, a szocialisták mindentűt szembefordultak az egyházakkal és az általuk képviselt keresztyénséggel. A francia protestantizmusnak tehát szembe kellett néznie a szocializmus által felvetett kérdésekkel, hacsak nem akart belenyugodni abba, hogy a városi gyülekezetek tekintélyes részét örökre elveszítse. „Az egyházak fenntartása forog kockán — írta Fallot ezzel kapcsolatban. — Ha nem leszünk misszionáriusok a minket körülvevő közömbös és ellenséges tömegek között, nemsokára végünk lesz... Millió és millió munkás van jelenleg Európában, akik számára a szociális kérdésen kívül semmi sem létezik. A szocializmus valóságos vallás lett előttük, melynek meg vannak a szertartásai, ismertető jelei, gondolkozási formái, fanatikusai és vértanúi. Ne feledjük el, hogy Nyugat-Európa összes városaiban ezt a vallást követik... Ha nem beszélünk e népi törekvések nyelvén, az ő világukban senki sem fog meghallgatni. Figyelmük megnyeréséhez elengedhetetlenül szükséges az, hogy az igazság és emberi összetartás nagy kérdései iránt bizonyos rokonszenvet tanúsítsunk és hogy azoknak a kérdéseknek értjük meg a lényegét. Másként légtüres térben fogunk beszélni.“

Az első úttörők és a nimesi kongresszus.

A francia protestantizmus keresztyén-szocialista mozgalmát három lelkész indította el. Ezek: *Fallot* Tamás, *Gouth* Lajos és *Chastand* Gedeon. Hármuk nevéhez fűződik az elindulás, az eszmei megalapozás és a szervezeti keretek kiépítése.

A három lelkész közül elsősorban *Fallot* emelkedik ki. Neki volt a legsúlyosabb egyénisége. A harcos keresztyének fájához tartozott, akinek lelke állandóan háborgott a jelenkori civilizáció bűnei és igazságtalanságai miatt. Unokája volt annak a *Legrand*

Dánielnek, aki az Evangélium alapján állva, már a XIX. század elején követelte a gyermekkor törvényes védelmét és a munka nemzetközi megszervezését. Mintegy családi hagyományképen égett a Fallot lelkében a keresztyénység társadalmi jellegű igazságainak nagy jelentősége. Érezte, hogy szükséges az Evangélium emez elfelejtett részét újra napvilágra hozni. 1872—76 ig Oberlin egykori gyülekezetében volt lelkipásztor, majd pedig Párisba került. Mindkét helyen volt alkalma a szegény tömegek nyomorúságának és elégedetlenségének meglátására. Így kezdte meg a propagandát a keresztyén szocializmus érdekében.

Szinte vele egyidőben, de részint az ő hatására kezdett a kérdés iránt érdeklődni Gouth Lajos, Abenas gyülekezet lelkipásztora. Kemény akaratú, kitartó ember, aki 1876. óta kezdte sejteni a keresztyén egyház társadalmi fontosságát. A társadalmi környezet óriási befolyásának megtapasztalása vezette rá arra a gondolatra, hogy egyesületet kellene alapítani a társadalmi kérdések evangéliumi szellemű tanulmányozására.

Chastand, e két már idősebb lelkipásztor mellett fiatal, kezdő theologus volt, aki még nem tudta felismerni saját hivatását. Egy németországi útazás alkalmával azonban hallotta Stöckel berlini lelkész prédikációját, ami nagy hatással volt reá s véglegesen eldöntötte a lelkében folyó vitát. Chastand egész életét a keresztyén szocializmus szolgálatának szentelte.

Gouth volt az, aki leghamarább a nyilvánosság elé lépett a keresztyén szocializmus kereteinek megszervezési elgondolásával. Már az első lépéseknél felfigyeltek a gondolatra, különösen Fallot és Chastand, akik hasonló eszmékkel foglalkoztak. 1885-ben vetette fel egy társadalmi kérdések tanulmányozásával foglalkozó egyesület eszméjét. A következő évben, az Alès-ben tartott lelkészi konferencián már konkrét formában terjesztette elő erre vonatkozó javaslatát „A lelkipásztor és a társadalmi kérdések” című előadásában. Javaslatát élénk vita követte, mely inkább arra engedett következtetni, hogy a lelkészek még nem látják eléggé a társadalmi kérdések evangéliumi szellemben való tanulmányozásának sürgős voltát. Ám az eszme pártolói között ott volt Fallot, aki rögtön nyílt levélben foglalt állást a terv mellett s nagy hatású propagandát indított meg. Gouth azonban szívós kitartással haladt előre és nem engedte magát megingatni semmiféle ellenérv vagy akadály által. Chastand, Vals egyházközösség lelkipásztorával egyetértve, 1887-ben döntő lépésre szánta el magát. Chastand egy gyakorlati folyóirat megalapítására, ő maga pedig pár nappal később egy egyesület megszervezésére hívta fel körlevélben lelkésztársait. A két, majdnem egyidőben kelt körlevél hatása alatt mintegy 25—30 lelkipásztor jelentkezett a közös munkára. Így jelent meg 1887 július 15-én Chastand szerkesztésében a keresztyén szocializmus folyóirata. Első címe „*Revue de théologie pratique et d'homilétique* — Gyakorlati theologiai és homiletikai folyóirat volt; később „*Revue du Christianisme pratique*” — Gyakorlati keresz-

tyenség folyóirata — címet vette fel, hogy 1896 től kezdve a ma ismert cím „Revue du Christianisme social“ alatt jelenjék meg. A megindulástól kezdve mind a mai napig a keresztyén szocializmus egyik legértékesebb organuma. Chastand 1910-ig volt a folyóirat felelős szerkesztője.

Gouth nak a Chastandéval egyidőben megjelent felhívása szintén sikerrel járt. Egy 21 tagú bizottságot küldtek ki, mely 1888 október 18-ra összehívta az új egyesület első kongresszusát a délfranciaországi nagy protestáns városba, Nîmes-be. Itt alakult meg véglegesen a társadalmi kérdések gyakorlati tanulmányozására tervezett protestáns egyesület, az ú. n. „L'association protestante pour l'étude pratique des questions sociales“, amely tehát éppen a tavaly volt 50 éves. Az első kongresszuson megfogalmazták az egyesület alapszabályait is, melyek pontosan körvonalazzák az egyesület célját, tevékenységét. Az alapszabályok második cikkelye szerint az egyesület „felhív a csatlakozásra minden protestáns férfit és nőt, akik megértik felelősségüket és kötelességüket a mai társadalom szenvedéseivel és veszedelmeivel szemben és akik el vannak határozva arra, hogy az egyének életében és a társadalom szervezetében egyformán követelik a Jézus Krisztus által hirdetett szeretet és igazság elveit.“ Az egyesület tagjai segítik egymást a társadalmi és gazdasági kérdések tanulmányozásában. Az alapszabályok 4. és 5. cikkei fejezik ki az egyesület céljait. „Az egyesület mindenekelőtt erkölcsi és vallási téren állva próbálja megkeresni és megvilágítani azokat a tényeket, melyek a dolog jelenlegi állapotában ellentétben állanak az igazsággal és az emberi összetartozással s így megakadályozzák az egyén erkölcsi és vallásos fejlődését s ennek következtében a lelki üdvösségét. Az egyesület célja: dolgozni azoknak a sebeknek meggyógyítása érdekében, amelyekről szenvedünk. Megmutatva a keresztyéneknek igazi társadalmi kötelességeiket, testvéri segélyegyletek szervezését indíttványozza s ugyanakkor próbál hatást gyakorolni a közvéleményre és a hatóságokra, hogy a szükséges reformok meghozatalát előkészítse.

A mozgalom nehézségei és eredményei.

Természetesen az egyesületnek eleinte sok nehézséggel, még több félreértéssel kellett megküzdenie. A leghiresebb theologiai tanárok sajnálkoztak azon, hogy Fallott ilyen kérdésekkel való foglalkozással vesztegeti az idejét. Azonkívül az egész keresztyén szocializmus két szélsőséges kritika tűzébe került. Egyik részről azzal vádolták, hogy liberális ihlet hatása alatt keletkezett és veszedelmes tévelygésbe viszi a lelkipásztorokat, mert elfordítja figyelmüket az „egyetlen szükséges dolog“-tól. A vagyonos polgárság, de különösen a munkaadók a munkásokat féltették a keresztyén szocializmus „káros“ hatásaitól, nehogy a munkások még szemtelenebbek legyenek. Más oldalról viszont a meddő elméleti vitázás és tanulmányozás vádját szegeztek a mozgalommal szembe.

Mások ismét sokkal többet, sokkal határozottabb tevékenységet követeltek. Sokan követelték, hogy a nimesi program alapján alapítsanak egy protestáns politikai pártot, a német katolikus centrum-párt mintájára.

Am a mozgalom megmaradt a józan mérték közepútján. Lassanként legyőzte a konzervatív körök aggályait s ma már az egész francia protestánszizmus szinte egyöntetűen elismeri áldásos voltát. Mig eleinte a legnagyobb gyűllekezetek nem akarták vendégül látni az évi kongresszus résztvevőit és nem adtak helyiséget az előadások céljára, a világháború után ez a gyanakvó passzivitás megszűnt.

Ötven év munkája sikeres volt; az elmúlt évben tartott kongresszust országos érdeklődés kísérte. Ez érthető is mindenki előtt, aki ismeri mozgalom eredményeit és a társadalom minden rétegeire kiterjedő munkakereteit.

Valóban a francia keresztyén szocializmus eredményei szemmel láthatóan meggazdagították a francia protestáns keresztyénséget. A társadalmi kérdések tanulmányozására alakult egyesület pár évtizedes működése által máris jelentős világi vezetőembereket hódított vissza az egyháznak. A protestáns középosztály, a kispolgárság, sőt a munkásságnak egy tekintélyes rétege újra érdeklődéssel fordult a keresztyénség, az Evangélium felé. Az egyesület első elnöke, Fallot után, majdnem egy negyedszázadon át *de Boyve* Eduárd vezetése alatt állott, aki hosszú ideig a nimesi ref. egyház diakonusa volt s mint ilyen évenként végiglátogatta az egyház összes szegényeit. Diakonusi tapasztalatait áldásosan tudta érvényesíteni az egyesület munkásságában. Hasonló nagy szerepe volt *Gide* Károly, montpellier-i egyetemi tanárnak, aki nagy tudását (a gazdaságpolitika tanszékén volt) egészen a keresztyén szocializmus szolgálatába állította. Rajtuk kívül még sok egyházi és világi munkatársa volt a mozgalomnak, mely lassanként a protestáns társadalmat egészen áthatotta. Gazdasági eredményének tekinthető a szövetkezeti mozgalom megindulása és elterjedése, miáltal a délfraanciaországi protestáns társadalmak sok tekintetben tudott védekezni a nagytőke kizsákmányoló törekvései ellen. *De Boyve* maga több szövetkezeti intézményt alapított, mint pl. *L'abeille nimoise* — A nimesi hangya (fogyasztó szövetkezet), *La laborieuse* — A munkálkodó (nyomdai szövetkezet). Ezeken kívül egy népies szabadegyetem alapítása is az ő nevéhez fűződik.

Rendkívül nagyjelentőségű eredménye a francia keresztyén szocializmusnak, hogy az *integrális keresztyénség* koncepcióját bevitté a művelt protestáns közvéleménybe. Ennek a legelső gondolata az, hogy a keresztyén szocialista evangelizáció által az egész embert és minden embert meg kell menteni. Tehát bizonyos keresztyén totalizmust hirdet. Ézzel kapcsolatban határozottan kiemeli az örök reformációnak és az egyház fogalmának következő jelentéseit: 1. Az örök reformációnak két nagy jelentése a Krisztus. Lelkének megváltó hatalma és az Istenországának mindenekfelett

érvényesülő vonzóereje. 2. Az egyháznak, mint Krisztus testének konkrét formában való gyakorlati megvalósítása, tehát Egyház = Egyháztestvériség, ökumenikus egyház, mely ugyanakkor prófétai, olyan hely, ahol az Atyát imádják és ugyanakkor családi otthon, ahol a gyermekeket nevelik, ahol megmentik az elveszöket. A mai francia protestánsizmus közvéleménye egységesen látja ezeket a kérdéseket, mert a keresztyén szocializmus állandóan hangsúlyozza a mozgalom vezető gondolatait. A folyóirat legutóbbi száma újra összefoglalja a keresztyén szocializmus lényegét, úgy, amint azt ma látják. Érdemes ezt újra és újra elolvasni: „A keresztyén szocializmus mint negatív elv az a rendszeres harci akarat, mely az Evangélium nevében, Krisztus segítségével harcol a keresztyén élet minden akadályá ellen, harcol mint keresztyén ember és mint egyház. A keresztyén szocializmus e harc rendszeres megszervezése, továbbá az Úr útait készítő Keresztelő János, a kegyesség, mely tiltakozik és prófétai módon áll szembe az összes ál-keresztyénségekkel (ál-keresztyénekkal és ál-egyházakkal). *A keresztyén szocializmus mint pozitív elv a szegényeknek hirdetett örömhír, az Isten országának Evangéliuma, amelynek itt lent meg kell valósulnia; ez az Isten akarata, melyet itt a földön kell teljesíteni. Tehát ez az a keresztyénség, amely arra törekszik, hogy a mindennapi élet valóságában, minden hívő ember személyes életében és a közösségi élet formáiban, családban, államban, egyházban és nemzetközi viszonylatban egyaránt alkalmazza az evangéliumi igazságosságot és szeretet alapelveit.*“

Hogyan viszi át a keresztyén szocializmus ezeket az elveket a hívek gondolkodásába? Hogyan végzi a gyakorlati evangélicációs munkát? Jelenleg az összes munkakereteket egy Szövetség fogja össze. Ez az ú. n. *Fédération française du Christianisme social* (A keresztyén szocializmus francia szövetsége). Ez a szervezet biztosítja az egységet a különböző kérdésekkel és különböző társadalmi rétegekben dolgozó munkakeretek között. Ilyen munkakeretek: 1. A társadalmi kérdések tanulmányozására alakult egyesület, mely a tanulmányozás eredményeit a folyóiratban közli. 2. A „hit és élet“ társadalmi szolgálata. 3. A társadalmi szolgálat önkéntesei. 4. A testvériségek francia szövetsége. 5. Az üdvhad-sereg társadalmi munkái. 6. A marseillesi Oberlin-csoport. 7. A keresztyén szocialista ifjúsági alakulatok. 8. A keresztyén szocialisták francia uniója.

E munkakeretek tevékenysége ma már a társadalom minden rétegére kiterjed, kor és nem, valamint foglalkozás szerint. Különösen értékes munkásságot fejtenek ki a Testvériségek és Tanulmányozó csoportok, melyek főleg a nagyvárosok hívei számára rendeznek előadásokat, vitaestélyeket, a legégetőbb kérdésekről evangéliumi szellemben. A művelt középosztály számára a kongresszusokon kívül keresztyénszocialista napokat és ú. n. „hadjáratokat“ rendeznek. E napok és hadjáratok keretében válogatott előadók világlátják meg a legégetőbb kérdéseket evangéliumi szem-

pontból. Gyakorlati kérdések voltak pl.: A Biblia társadalmi követelései; Krisztus társadalmi példázatai; A keresztyénség és a társadalmi kérdés; Az alkoholizmus; A bűn megrendszabályozása; A kommunizmus; A nemzeti szocializmus; A béke és a lefegyverzés stb. A kiválasztott előadók sorrajárják az egyes vidékeket és mindenütt igyekeznek egységes gondolkozást kialakítani a legfontosabb kérdések evangéliumi felfogásában. Mindentüvé eljutnak, városi és falusi hívekhez, férfiakhoz és nőkhöz, egyetemi hallgatókhoz és gyermekekhez egyaránt.

A francia protestáns egyházi élet rendkívüli élénksége nem kis mértékben a keresztyén-szocializmus itt ismertetett munkásságának tulajdonítható. Ismeretes az a szerep, melyet a franciák játszanak az egyházakat összefogó ökumenikus mozgalmakban. Belső tevékenységük lendületéből és az elért eredményekből egyaránt következett a nemzetközi ökumenikus mozgalmakban való, folyton növekvő befolyásuk. Más szempontokon kívül már ez is eléggé parancsolja, hogy a magyar protestánsok több figyelmet szenteljenek a francia protestáns szellemi élet jelenségeinek.

Biró Sándor.

Sámuel Aladár.

Tíz évig viselte főjegyzői hivatalát és a tőle megszokott hűséggel, pontossággal végezte tisztségével járó kötelességeit, de noha titkolta, a csalódás és a mellőzés sokáig fájt neki. Azonban ez jótékonyan hatott rá személyisége finomabb és gyöngédebb vonásainak kidomborodására. Ez a megrázkódtatás őt mintha más emberré formálta volna. A hatalmas Sámuel Aladárt, midőn saját jövőjében és sikereiben vetett bizalma megrendült, mintha egy szelidebb, gyöngédebb és bölcsebb ember váltotta volna fel. Különb-
ben ifjúkori reményeinek és vágyainak eltűnével lehiggadt és türelmesebbé, engedékenyebbé tudott lenni kartársainak gyöngé-
ségeivel szemben.

1922 január 1-én felt le tíz évi főjegyzői megbízatása. Az új választásokat be sem várva, átadta hivatalát és megvált minden tisztségétől. Az egyházi közéletől teljesen visszavonulva, egészen haláláig gyülekezetiének szentelte minden erejét és munkáját.

Sámuel Aladár titkára volt az egyházmegyei Egyházi Érte-
kezetnek, majd elnöke az egyházmegyei Lelkészegyesületnek,
Kálvin Szövetségnek. Ezekben az egyesületekben nagy ambícióval
és tevékenységgel végezte munkásságát. Évenként rendezte —
felváltva az egyes gyülekezetekben — az ünnepélyes összejöve-
teket, melyeknek főelőadójául többnyire sikerült egy-egy theologiai
tanárt megnyernie. Az utolsó kálvinszövetségi ünnepélyes közgyűlést
és ezzel kapcsolatos magasszínvonalú vallás- és kultürestélyt 1921.
november havában rendezte Dicsőszentmártonban. Azután nem-
sokára megvált a Kálvin-Szövetség elnöki állásától is, schogy sem
volt rábírható annak tovább vezetésére.

A következőkben megkísérlem jellemképét megrajzolni, ahogy
én őt láttam és ismertem. Munkatársául és barátjául fogadott, így
alkalmam volt őt közelről megfigyelni, aki különben nehezen nyílt
meg a tőle távolabb állók előtt.

Sámuel Aladár személyiségét a keménység, határozottság, a
kötelesség és felelősségérzet és az erkölcsi komolyság teljes szigora
jellemezi leginkább. Vallásos öntudatára és theologiai gondolkozására
a Heidelbergi Káté nyomta rá bélyegét, melyet folytonosan tanul-
mányozott. Mitha a 17. századbeli kálvinista pásztorok nemesebb
típusának szelleme inkarnálódott volna életében és jellemében.
Addig buvárkodta ezeknek életét és munkáit, míg sok tekintetben

maga is hasonlóvá lett hozzájuk. Mondják, hogy kollégiumi pápa és senior korában félelmetesebb hatalom volt a rektor professzornál és kérlelhetetlen szigorral vette számba az alárendeltektől a kötelességteljesítést, torolta meg mulasztásaikat. Hogy milyen szigorú és pedáns pontosságú esperes lett volna, abból izelttöt adott, mikor néhány hónapon át mint helyettes esperes kormányozta az egyházmegyét. Főképp idősebb kartársait valósággal megrémítelte. Beszélték, hogy annyira pedáns volt, hogy mint lelkész és adminisztrátor önmagához, mint helyettes espereshez hivatalos jelentéseket és felterjesztéseket intézett. A rendet, pontosságot, az engedelmességet és a subordinációt feltétlenül megkövetelte lelkész-társaitól. Felsőbb hatósága előtt ő maga is erről tett teljes bizonyosságot szolgálataiban.

Már külső megjelenése elárulta belső jellemét: középtermetű, vaskos, nehézkes, merev, de hajlíthatatlan és egyenes volt. Tekintete komoly és gyakran szigorú. Nem tudott simulni, alkalmazkodni, mert annál sokkal öntudatosabb, őszintébb és önérzetesebb volt. Pedig ez baj volt neki. Az az előkelő, gögösnek is mondható világi társadalom, melynek közéletébe belekerült, sokat adott a nagyon sima modorra és különösen felfelé a hízélgés volt otthonos benne. A kálvinista pappal szemben való nyájaskodásában volt valami vállvergetésszerű leereszkedés. Ez érdesnek, kényelmetlennek, olykor tapintatlannak találta a véleményét őszintén, kertelés nélkül kimondó, álláspontjából és meggyőződéséből senki kedvéért egy parányit sem engedő falusi papot. A kisküküllői légkör nem volt kedvező a Sámuel-féle egyéniségű pásztoroknak. Valóban nem csodálkozhatunk, ha az előkelő világi társadalom előtt, mely az ő igazi munkásságát és annak értékét csak alig vagy sehogy sem ismerte, nem tudott népszerűsége szert tenni és annak a saját személye körüli csoportosulását megnyerni.

Általában személyes ismerősei közül is sokan — főképpen akik távolról szemlélték, — nem eléggé helyesen, illetve félreismerték. Ennek különben főoka az volt, hogy kevés embert engedett egészen közel magához. Olyan volt, mint a bérc, mely távolról meredeknek, talán kietlennek látszik, de ha közvetlen közlébe érünk, akkor tárulnak fel előttünk addig nem is sejtett szépségei. Öntudatoságát, mihez kifelé egy kevés zárkozottság is járult, különösen életének korábbi időszakában, sokan fölényességnek, gögnek vagy elbizakodottságnak nézték, de szerintem ez egyéniségének téves megítélése volt. Távolról sem volt az a félelmetes, hideg, nehézkes ember, akinek kezébe lekipásztortársai is — minden személyes értékének, tehetségének és kiválóságának — sokszor kifejezésre juttatott — teljes elismerése mellett — vonakodtak az esperesi hatalmat letenni, mert attól tartottak, hogy vaskezével, szigorával és nagy súlyával igen ránehezednék a közlétre és az emberekre. Közvetlen közlében láttam meg, hogy mennyi finomsággal és gyöngédséggel, mennyi szeretettel és egyszerűséggel van tele szíve. Annyi naivság és hiszékenység volt benne és olyan

Őszintén tudott meglepődni és csodálkozni egészen egyszerű dolgokon, mint egy gyermek, mert gyanútlan és tisztaszívű volt. Otthonában ismertük meg igazán lelkének mély és vonzó vonásait. Itt és gyülekezetében lépett előtérbe a világ elől elrejtett lelkének egész belső gazdagsága, jósága, szeretete, hűsége, közvellenése. Itt egyszerű, igénytelen, szíves, csaknem szerény volt.

Ha szigor volt benne, ezt elsősorban önmagával szemben érvényesítette. Lustálkodást, kényelmeskedést nem engedett meg magának. Különben minden téren olyan alapos munkásságot, mint aminő az övé volt, csak kivételes szorgalommal lehetett végezni. Nagy fegyelmet tartott maga felett; szigorú puritán életfelfogása minden felesleges szórakozást, élvezetet elutasított magától. Nem ivott semmiféle szeszes italt. A dohányzásról azonban nem volt hajlandó lemondani, pedig ez sehogy sem talált egyéniségéhez. Meg is szenvedett miatta a háború alatt, a nagy dohányinség idején, midőn kapadományra, sőt krumpli- és falevélre is ráfanyalódott. Legboldogabbnak akkor láttam, mikor a háború végén hatalmas csomag finom dohányt juttattam hozzá, melyet Degenfeld gróftól eszközöltem ki számára egyik iskolalátogatásom alkalmával.

Éppen nem volt az a száraz, kedélytelen ember, akinek sokan tartották. Különösen otthonában és bizalmas baráti körben vidám és jókedvű is tudott lenni, de személyével szemben tréfát, kedélyes bizalmaskodást nem tűrt. Nagyon komoly dolgokban pedig éppen nem értette a tréfát. Ilyenkor keményen, talán kissé érdesen lecsapott és faképnél hagyta a magáról megfeledkezettet.

Ki nem állhatta a protekció segítségével előrehaladottakat. Pedig, ha nem undorodott volna úgy a protekciótól és segítségét saját maga részére is igénybe vette volna, többre vitte volna az életben. De ő csak a tehetséget és a szorgalmat ismerte el olyanokul, mik az ember számára jogosult előrehaladást biztosítani. Emiatt nem tett egyetlen lépést sem esperessé választásának érdekében, midőn ellenjelöltjének befolyásos protektorai a legnagyobb propagandát fejtették ki. Végül emiatt undorodott meg végképpen a közéleti szolgálatoktól és vonult vissza azoktól teljesen.

Az általa felismert és helyesnek tartott igazság mellett tántoríthatatlanul, sőt azt mondhatjuk, csökönyös következetességgel megállott. Nagyon ragaszkodott meggyőződéséhez és mások véleménye által nem igen engedte magát befolyásoltnak. Minden kérdésben megvolt a maga saját önálló felfogása és véleménye s abból nem engedett. A vitában őt meggyőzni nehezen lehetett. Nem szeretett hosszasan argumentálni, hozzászólásai a kérdésekhez többnyire rövidek, de magvasak voltak, amolyan kategorikus impérativus félek, melyek hódolatot követelnek és nem tűrik az ellenvéleményt. Ha tüzbe jött, nem ismert kivételt, kiméletet. Az előkelő, nagyon intelligens főúri asszony állításait, mikor éppen vendégei voltunk, mázsás érveivel olyan hévvel és lendülettel cáfolta meg, mintha csak diákpajtását intézte volna el. Mit törődött ő azzal, hogy ezáltal esetleg a legbefolyásosabb főurat idegenítte el magától.

Sokan láttak benne elfogultságot, pedig ez nem volt egyéb nála, mint bizalom saját ítéletének és meggyőződésének helyességében.

Gyenge szónoknak tartották; külső előadása igazán nem is volt élvezetes. Sajátságosan monoton, vontatott volt prédikálása, egyéni, éneklő hanghordozással, főképp akkor, mikor szépen, gondosan megírt beszédét jól betanulta és ünnepélyesen, ódon kenetességgel igyekezett előadni. Kétségtelenül gyöngye szónoklása volt lelkeszi pályáján való nagyobb érvényesülésének egyik főakadálya. Hiába alapos, mélyen járó és mindig gondosan előkészített mindenik beszéde, ha nem tudott nagy szájjal szépen szónokolni. Odanevelte a racionalizmus gyülekezeteinket, hogy igehirdetésünkben a nagy hang, a deklamálás volt a fő és hiveink inkább gyönyörködni akartak benne, mint épülni általa. Nagy csapása volt ez a magyar kálvinista anyaszentegyháznak, mely benne az evangéliumi élet és szellem növekedését nem elősegítette, de mint fájdalmasan látjuk, hátráltatta. Tudta ezt Sámuel Aladár és kétségtelenül emiatt akart egy időben a tanári pályára átmenni. A kolozsvári tudományegyetem irodalmi munkássága alapján — a kötelező szemeszterek lehallgatásának elengedésével — megengedte, hogy összevont alap- és szakvizsgára állhasson. Boa Péterről írott könyvét eredetileg szakvizsgái dolgozatnak szánta. De Isten másként határozott föléle. Lelkipásztori hivatása annyira szorosan hozzáfört szívéhez, hogy attól elszakadnia lehetetlenség volt.

Sámuel Aladár tudós és író volt mindennekfelett. Selyei pap korában közel 45 kilométerre lakott a vasúti állomástól és a könyvtárral bíró várostól, Marosvásárhelytől, mégis *Bod Péter élete és művei* címen 223 oldalas könyvében olyan munkát írt, mely Bod Péter életét és munkásságát egészen felöleli és a rávonatkozó adatokat teljesen tisztázza. A szakkritika igen kedvezően fogadta könyvét, melyet évekig tartó munkával, páratlan alapos-sággal írt meg. Itt nem szólhatok bővebben tudományos és irodalmi munkásságáról, csak írói sajátságát emelem ki egy pár főbb vonással. Tárgyalása és előadása — különösen fő művében — egyszerű, közvetlen, vonzó és élvezetes, hogy könyvét lenni alig lehet. Mentés elmélyedésektől, mert a filozofálást kerülte, nem szerette. Igazi vérbeli historikus volt, aki főfeladatának tartotta az adatok és tények tiszta és világos feltárását, az eseményeknek és vitás kérdéseknek lehetőleg végleges tisztázását. Mint kutató fáradhatatlan és mint a feltárt adatok feldolgozója, tehetséges volt, pedig őt historiai kutatásra és módszereinek alkalmazására senki sem tanította és nevelte. Filozófiai nézőpontot, a dolgok mélyébe tekintő judiciumot azonban hiába keresünk munkáiban. Ő elsősorban adatgyűjtő és azoknak higgadt, tárgyilagos, szorgalmas, lelkiismeretes feldolgozója volt. De feldolgozása kritikai, melyet olykor túlzásba is visz. Kritikája nem egyszer teszi az erőszakoltság, túlhajtottság és önkényesség benyomását.

Sajátságos és ezt nem tudom megérteni, hogy a kültőlői egyházmegye levéltárában található értékes történeti adatokat nem

dolgozta fel, pedig azok teljes egészségükben megfordultak kezén. Különben életének utóbbi 27 esztendeje alatt — tudomásom szerint — csak két történeti dolgozatot írt. Egyiket a *17. századbéli reformdtus papról*, 1918 ban, másikat *Köpeczi Bodosi Sámuelről* 1926-ban. Hanem azt megértem, hogy falusi lelkipásztornak tudományos irodalmi munkásságot, különösen kutatásokkal járó historiai munkásságot kifejtteni nem könnyű feladat, kivált ha pásztori, irodai, közéleti és gazdasági kötelességei lépten-nyomon elszóllíják fró-asztalától, munkájából mindegyre kizökkentik, abban elmerülni nem engedik s ezenkívül könyvtár hiánya miatt nélkülöznie kell a szükséges segédeszközöket. Hova fejlődött volna Sámuel Aladár kitünően indult tudományos munkássága, ha például tanári katedrához jutva olyan városba került volna, ahol könyvtár áll rendelkezésére. De ő így is értékes tudományos munkásságot végzett, melyet, kevésbbé ismert is az ifjabb nemzedék, annál inkább értékelte és elismerte anyaszentegyházunk és magyar tudományos életünk. A marosvásárhelyi *Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság* írói érdemeinek elismeréséül 1924 ben rendes tagjának választotta meg.

Adminisztratív és irodalmi munkásságát is a rend, csinosság, alaposág és feltétlen pontosság jellemzi. Meg is hozta ennek jutalmát Nagy Károly püspök elismerésében, aki az 1923. évi vizitáción levéltári és irodai ügyének mintaszerű rendjében való-sággal gyönyörködve jegyezte meg: „Ilyen voltál te Aladár mindig“. Pedig őt is, mint az egész egyházmegyét ez a püspöki vizitáció váratlanul és meglepetésszerűen érte. Id. Nagy Domokos mellett talán az egyedüli volt egyházmegyéjében, akit felülről sohasem kellett sürgetni, kötelességére figyelmeztetni.

Sámuel Aladár hűsége és szolgálatkészsége erdélyi református anyaszentegyházunkkal szemben nyilvánult meg igazán a maga teljességében. Alig van nála hűségesebb gyermeke az anyaszentegyháznak. Mindig hálás iránta, mert felnevelését neki köszön-hette. Tehetségét, szorgalmát egyháza rendelkezésére bocsátva, örömmel és szívesen vállal érdekében minden munkát, bárki szó-lítsa fel arra a hivatalos egyház képviselőjében. Ez a magyarázata annak, hogy az egyházmegye legkisebb tisztviselőjétől kapott megbizátásnak, aki máskülönben igen önértetes és rátartó ember volt, mindig úgy tett eleget, mintha legalább is a püspöktől kapott volna felhívást valamely feladat elvégzésére. A tanügyi előadó fel-kéréseit, megbizásait, meghagyásait senki pontosabban nem telje-sztette, mint ő. Iskolai ügyünkre rendkívül nagy súlyt fektetett, ezért olyan pontos és lelkiismeretes mindig, mint iskolaköri látogató, záróvizsgái biztos és iskolaszéki elnök.

Nagyon jellemző rá a következő eset. Kevéssel az évváró vizsga előtt, egyik tanév végén, iskoláját, melyet a háború után ő állított vissza, meglátogattam, mint akkori tanügyi előadó. A látogatás utáni megbeszélésen felhívtam a figyelmét arra, hogy egyik tanterem nedves, egészségtelen, jó lenne más tanteremről

gondoskodni. Írásban kérte felhívásomat és pár hónap alatt, noha semmi előkészülettel, fedezettel előzetesen nem bírtak, nagy csodálkozásomra és meglepetésemre teljesen készen állott és egészen be volt rendezve két szép tágas tanteremmel az új iskolaépület, úgy hogy a tanév rendes kezdetén a tanítást már meg lehetett kezdeni benne. Ime ez volt Sámuel Aladár, mint alkotó ember.

Az anyaszentegyház iránt való szolgálatot a legkisebb munkakörben is fontosnak és magára nézve megtiszteltetésnek vette. Amikor megbízatásában jár el, fellépése ünnepélyes, komoly és tiszteletet parancsoló. De el is várta ilyenkor, hogy különösebb megbecsültetésben részesüljön. Egyszer, vizitáció alkalmával, a vizitáció egyik tagja, látva a háziasszony nagy szivességét és igyekezetét vendégeinek ellátása körül, szerénykedve kérte, hogy ne fáradjon annyit értük: Sámuel Aladár, mikor egy pillanatra utána magukra maradtak: ezzel a komoly rendreutasítással intette le aggodalmaskodó társát: hagyd el, hadd kuráljanak. Pedig ő volt a legmértékletesebb a vizitáció tagjai között.

Egyszer egy esős, késő őszi alkonyatban, midőn Dányánba ment a vizitáció, a sáros erdei úton hintójuk elakadt, a lovak a síkos lejtőn a földre zuhantak. A kocsis egyszerűen kifogta a lovakat és vissza vitte, a hintót az erdő közepén hagyta utasaival együtt. Társai leszállottak, hogy gyalog menjenek be a még jó távol eső faluba. De Sámuel kijelentette, ő nem mozdul a kocsiról. Nem is kérelték sokáig, hanem megindultak. Sámuel — hiszen az anyaszentegyház szolgálatában fáradott — mintha valami csodában, rendkívüli segítségben bízott volna, ült makacsul, mozdulatlanul. De csak egy néhány percig. Mikor társai eltűntek és a sötétben egyedül maradt, keserves kiáltozásaival és jajveszékélésével felverte az erdőt. Kezébe vette kufferét, leszállott ő is a kocsiról, keservesen megindult társai után, akik meghallották kiáltozásait és megvárták. Nehéz útjuk volt, este 11 órára érkeztek a papilakba nyakig sárosan. Azután maga is igyekezett humorosabb oldaláról felfogni ezt a keserves éjszakai gyaloglást. Hanem egy más alkalommal, mikor jómódú falusi háznál a kurátornál volt elszállásolva az esperessel együtt, — miután a lelkeszi állás éppen üres volt — és a kanapéba, hova ágyat vetettek részére, beleszorult úgy, hogy az esperes szabadította ki nagy bajjal, akkor először nagyon megijedett, azután megharagudott, de hamar elfeledte haragját, mert a következő pillanatban az esperes feje alatt leszakadt az ágy és akkor neki kellett őt az ágy alól fejfel kihúznia.

Nagyon fájhatott neki, mikor tapasztalta, hogy mellőzik s hűséges szolgálatkészségét és érdemeit semmibe veszik. Mikor elsőbb sikerei után tudatára jött annak, hogy az ő élete is a csalódások próbája alá vettetett és az általa ígért remények nem válnak valóra, titkon keserű napokat élhetett át. De mélyhitű ember volt, akit Istenben vetett hite felemelt és megnyugtatót, megvigasztalt és megbékített. Ez az oka annak, hogy csalódásai és fájdalmai miatt őt zúgolódni és panaszkodni senki sem hallotta.

Sámuel Aladár családi életében nagyon gondos, jóságos, közvetlen és határtalanul puritán volt. Szorgalmának és takarékoságának köszönhetően, Isten segedelme után, hogy mindig teljesen rendezett anyagi viszonyok között, sőt jómódban élt. Első felesége, Gönczi Katalin, Gönczi Lajos kelementelki lelkész leánya volt, akit 1895 április 9-én vett el feleségül. Házassága által a Gönczi, Ravasz és Musnai családokkal jutott közeli rokonságba. Három gyermekük született: János, Emma, dr. Imre Lajos theologiai tanár felesége és Irén, Bencze József mostani zaláni lelkész felesége. Kilenc évi áldott házasság után első felesége, a legnemesebb papnék egyike, meghalt 1906 június 6-án. Másodszor 1907 március 7-én nősült, elvette Hart Laura balavásári postamesternőt, kiből apró árvagyermekai jóságos, gondos anyát, ő pedig egy nemes, finomlelkű, művelt feleséget kapott.

Mikor az egyházi közéletől már teljesen visszavonult, őt, aki politikával nem foglalkozott s magatartásában és nyilatkozataiban tartózkodó, sőt túlóvatos volt, egyik elvetemült hívének hamis rágalma alapján, teljesen ártatlanul, borzalmasan meghurcolták. Mire ártatlansága teljesen kiderült, heteket töltött különböző börtönökben letartóztatva. Mintha Isten azt akarta volna felőle, hogy nemcsak lelkületében, hanem életsorsában és annak tragédiájában is hasonlatos legyen 17. századbeli nagy elődeihez, kik börtönt és mártírságot szenvedtek ártatlanul hitükért és Isten ügyéért. A méltatlan meghurcoltatás, ha lelkileg kevésbé is, de testileg megrendítőleg hatott rá. Nem is volt többé teljesen egészséges azután sohasem. Súlyos és végzetes lépbetegséget kapott — minden valószínűség szerint súlyosabb testi bántalmazás következtében —, mely haláláig gyötörte és korai halálát is okozta. A nagyobb baj talán az volt, hogy súlyos betegen is teljesítette lelkészi kötelességeit, mikor magát minden fárasztó munkától teljesen kímélnie kellett volna. És ekkor egyszerre váratlanul, villámcsapásként a súlyos beteg apát szörnyű megpróbáltatás érte: János fiát, apai szívének legnagyobb örömet és büszkeségét, közvetlenül legutolsó orvosi szigorlatának letétele után, tragikus halállal elveszítette. Ezzel a megrendítő csapással keserűségének pohara csordultig telt. Nem is élte sokáig túl nagyon szeretett, egyetlen fiának halálát, 1926 február 27-én meghalt és március 1-én, éppen 57. születési napján, gyülekezete és egyházmegyéje mély részvétele mellett helyezték örök nyugalomra szenvedéseitől megpihent testét. Koporsója felett imádkoztak és Isten ígéjét hirdették: Kovács László és Fejér Pál esperesek és Kállai Ferenc egrestői lelkész.

Sámuel Aladár életpályája kezdetben fényesnek ígérkezett. De az élet ígéretei nagyrésztükben nála is csak ígérek maradtak. A pálya vége, az életalkonyat után egyre sötétebb és fájdalmasabb homályba borult. Egymásután érték a súlyos csapások. Csaldódt azokban, akik önzetlen, nemes munkásságának tanúi voltak és akikért kész volt magát áldozatul odaszentelni; mellőzöttek és barátaitól elhagyottnak érezte magát, emiatt vágyakozott vécsi Szövetség-

günk baráti társaságába. Meghurcolták, megknozták és börtönbe vetették ártatlanul, honnan korai halál felé vonzó kinos betegség nyomorúságát hozta magával testében. Végül elveszítette szeretett fiában legdrágább életkincsét. De ha figyelembe vesszük, hogy milyen nemes és tiszta életet élt, milyen becsült és tisztelt nevet, életében milyen felemelő példát és áldott emléket hagyott örökül, kibékülünk életsorsával s nem a fájdalmak és a gyász sötét fellegeit látjuk borongani sírja felett, hanem az isteni kegyelem csodálatos gazdagsággal fénylő sugarait, melyek az ő drága életén keresztül megáldották anyaszentegyházunkat.

Dr. Illyés Géza.

A személyes lelkigondozás módjai.

A módszer, „hogyan?” kérdése talán nem a legfontosabb az egyház szolgálataiban, de mindenesetre a legnehezebb, különösen a lelkigondozás terén. Az alapvető fontosságának, de a nehézségének is a főoka abban van, hogy a módszerben lesz aktuálisabb az Isten akarata és az ember, az evangélium és a világ ellentéte.

A módszer — ha a kérdést az isteni oldalról vesszük figyelembe — nem döntő, mert az evangélium örök-egy az élet minden viszonylatában. Itt az igazsága annak, hogy „ne aggodalmaskodjatok, hogy mit szóljatok, mert a Lélek abban az órában megtanít titeket arra, hogy mit kell mondanotok.” De mégis döntő a dolog emberi oldalát tekintve azért, mert minden ember s minden élet-szituáció más s az örök-egy, régi élettartalomnak mindig új formában kell továbbömlenie. És ebben jelentkezik a lelkigondozás módszerének sajátos nehézsége. Nem lehet aprólékosan kidolgozott módszertant, vagy éppen receptkönyvet adni: munkamódszerünk függ nemcsak a mindig-más embertől és a szüntelen változó helyzettől, hanem különösen a gondozó lelki alkatától, arravalóságától. *Mert soha ez a szolgálat gépiesen vagy betanulva nem végezhető, csak Isten Lelke indításából és mint minden a Szentlélek által eszközölt munka, ez is kharizmatikus.*

Mielőtt a személyes egyházi lelkigondozás egyes módjait megkeresnők, még csak azt az elhatárolást kell megtennünk, hogy itt a „személyes” jelző nemcsak azt jelenti, hogy ezt a lelkipásztor maga személyesen végzi, hanem azt is, hogy személy szerint egyesekkel szemben gyakorolja.

1. Az első, amit nem szabad felejtünk, az hogy a *lelkigondozásra mi küldve vagyunk*. Lehetnek tehát körülményekből adódó eshetőségek a személyes lelkigondozás gyakorlására és lesznek is, de nekünk ezektől függetlenül is végeznünk kell azt, keresnünk kell az alkalmat annak végzésére. Ez a missziói tudat és szempont figyelmeztet mindig, hogy ne elégedjünk meg a munka embertől való kiindulásával, hanem keressük annak felülről való indíttatását. Ha nem Isten a kezdeményező a lelkigondozói munkánkban, nemcsak sok zárkózott ember, visszaszorított fájdalom és belső harc mellett fogunk elmenni vakon, de nem fogjuk a vigasztalás igazi hatalmát el tudni vinni még azokhoz se, akiknek külső, kiáltó nyomorúsága lépteinket odavonja. Már pedig nyilván-

való, hogy az egyháznak, az egyházi szolgának a lelkigondozói tevékenysége nem állhat meg a pusztá emberi részvétnél, együtt-érzésnél, még akkor sem, ha az a legőszintébb és legönzettelenebb; hanem testi lelki csapásban, külső-belső nyomorúságban egyaránt (nyomorúság alatt értve még a duhaj emberi örömmel teli, de ugyanakkor krisztustalan állapotát is) feltétlenül az evangélium vigasztalását kell vinnie.

Csak így lehet a lelkigondozói munka több, mint emberi beszéd és próbálkozás. És csak így lehet rendszeres munka, nem pedig merő esetlegesség, körülmények előidézte visszahatás, védekezés.

Az viszont természetes, hogy a kívülről adódó alkalmak is felhasználhatók és felhasználandók a lelkigondozásban.

Aszerint most már, hogy a lelkigondozás ilyen kívülről jövő esemény, tehát egy sajátos alkalom következtében végeztetik-e, vagy pedig pusztán a belső indítás és rendszeres munka állít szembe személy szerint másokkal, elhatározóan különbözik a munka módszere is; méltán különböztethetünk hát a lelkigondozási munkák közt ennek a szempontnak figyelembevételével.

2. *Az önként adódó alkalmak* közt első helyen áll a testi nyomorúság, illetve a *beteglátogatás* alkalmá. Elengedhetetlenül fontos szolgálat. Ezt érzi minden igazi lelkipásztor. Legyen beteggondnok a presbiterek közt, aki tudassa s a pásztor siessen, az első közt legyen az illető felkeresésében. Ne csak akkor menjünk, mikor már hívnak s főként ne csak az utolsó percben.

A betegnél rendszeresen nincsen azonnal alkalmunk a négy szemközti beszélgetésre, de egyrészt itt már szolgálat és lelkigondozás pusztá megjelenésünk is, másrészt a beszélgetés természetszerűleg lép azonnal személyes síkra. Minél súlyosabb az eset, annál inkább. Mégis igen nehéz a beszélgetés elmélyítése, testiekre való átváltás. De szükséges. Jól mondja Asmussen: nem kell abból titkot csinálni, hogy lelkipásztorok vagyunk. És a különben is másokra támaszkodó beteg szívesen veszi feléje nyújtott kezünket, szívesen látja bennünk éppen az ő lelkipásztorát. Van, akinek máskor soha, de ilyenkor megnyílik a lelke, a legtöbbnek pedig egész életére kihat az ilyenkor tapasztalt lelkigondozás, az ilyenkor hallott bizonyágtétel. Ehhez elengedhetetlenül szükséges átélni a beteg lelkiállapotát és tisztán látni a szenvedés jelentését Isten világában, akaratában. Az Isten Fia szenvedéseiről soha jobbkor nem szólhatunk, mint a betegágy előtt.

Hasonló adódott alkalom a *nagy csapással, gyásszal sújtott család felkeresése*. Ha igazi közösségünk van gyülekezetünkkel, ide sem a pusztá kötelesség vagy az esemény felhasználásának szempontja visz el, de nem is hallgathatom el, különösen a négy szemközti beszélgetés rendjén, Isten vigasztaló és igen sokszor figyelmeztető üzenetét. Mindig egy kicsit szégyenkeztem, pl. ha halottas házhoz csak a temetéskor mentem el először a gyász eset ideje alatt. A temetés utáni látogatás pedig talán még fontosabb. A gyá-

szóló lélekben ilyenkor űr marad s azt, hogy vándor és idegen ebben a világban, ilyenkor érzi leginkább. Könyv nélkül tudjuk, hogy a vesztes szívbe igazi vigasztalás csak Isten Szentlelkével költözhetik be, de ezt nem elég csak megmondani, segítségére kell lennünk az illetőnek, sokszor hosszú és kitaró tusakodással. Nem kell félnünk a nyílt, megalkuvás nélküli bizonyágtételtől: ha szeretetből fakad, a fájó igazság sem árt. Am sokszor jobban segítünk megérő hallgatással, meghallgatással, mint sok beszéddel. Két tényről ne hagyjuk magunkat megcsaladni: tisztán kell látnunk, hogy a csapás miatti összetörtség, még ha az örület határán jár is, nem azonos a bűn miatti töredelemmel s a másik tény, hogy ha csak magunkból merítjük, a legmélyebb részvét vagy rokonszenv se végezhet lelkigondozást.

Mélység és magasság egyaránt Isten közelségébe vivő alkalom. A személyes lelkigondozás, ami nem egyéb, mint személyszerinti igehirdetés, nemcsak lesújtó csapás, hanem felemelő *öröm idején* is jó alkalmat talál a szolgálatra. Megtáruul ekkor is a lélek, bár inkább a sátán, mint Isten felé. Ilyen esetben szolgálatunk sokszor merőben negatív, illetve preventív. S nem szabad felednünk, hogy nemcsak az örömhír vivése, hanem az egyházi fenyltél is a mennyország kulcsa, kötés és oldás hatalmával reánk bízva.

3. Az említettekén túl még sok alkalom adódhatik a lelkigondozásra, de *tervszerű, öntudatos szolgálat az, amelyik ezeken túl keresi az alkalmat s alkalom nélkül is folyik, rendszeresen és kibeszélhetetlen kitarással.*

A keresésre már azért is szükség van, mert a lelkipásztor hiveivel legtöbbször közösségben vagy társaságban találkozik, ami pedig nem alkalmas a személyes lelkigondozásra. A templom a gyülekezeti igehirdetés és lelkigondozás helye, egyéni lelkigondozás itt csak ritkán végezhető. Az istentisztelet előtti vagy utáni cintermi beszélgetések, amelyek amúgyis többnyire többek jelenlétében s általános témák fölött folynak, a személyes lelkigondozást illetőleg alig jöhetnek számításba. Éppen így nem merlí ki a személyes lelkigondozás mivoltát a kedélyes — vagy talán futólag komoly hangot megütő — utcai találkozás és beszélgetés sem: még akkor is, ha négy szemközti történik, vannak a beszélgetés elmélyülésének leküzdhetetlen akadályai.

A személyes lelkigondozás igazi helye *az otthon*: vagy a gyülekezet otthona: a lelkészi iroda, vagy és kiváltképpen a gondozott otthona.

A lelkipásztor, a szó igazi értelmében, a hiveket látogató, egészséges korokban is látogató lelkipásztor.

E téren a minimum a *minden gyülekezetbell családnak évenként egyszer való meglátogatása*. Ilyenkor azonban részint rendszeren az egész család a látogató köré telepszik, részint nagyon nehéz a társalgást egyéni lelki térre vinni át s ha ez sikerül is, az őszinte egyéni vallomásszerű megnyilatkozásig elvinni alig lehet. Legjobb erre külön alkalmat keresni, a lelkigondozás elhatározott, esetleg

nem is titkolt céljával megkeresni a család egyik tagját. Kapcsolópontot se nehéz találni: gyermeknél a vallástani vagy vasárnapi iskolai feleletéhez, ifjakknál a konfirmációhoz, felnőtteknél életük nevezetesebb eseményeihez vagy a templomban hallott Igéhez lehet fűzni a megindítandó beszéd fonálát.

Am a lelkigondozás nem pusztá látogatás és beszélgetés. Ezt éppen akkor érzi az ember legjobban, amikor a hirdetett Igéhez akarja kapcsolni ezt a munkát: *a lelkigondozás minden körülmények közt bizonyágtétel a Krisztusban adott vigasztalásról és kegyelemről.* És nem valami ráadás-igehirdetés ez, amit mellékesen szintén megtehetünk: az igehirdetés csak magvetés, az öntözés és továbbplántálás, továbbgondozás munkáját jórészt itt kell, az egyéni lelkigondozásban elvégezni. Nagy dolog általában nem veszteni el tömegben az egyéneket.

Az Úr Jézus szolgálatának kell szüntelen előttünk állania. Minden reánk bízottat, még a legkisebb gyermeket is halálos komolyan venni, mindenkit existenciális nyomorúságában meglátni és a minden baj forrását jelentő bűnre éppúgy, mint a Krisztusban adatott egyetlen orvosságra rámutatni úgy, hogy az a szívtől szívhez áradjon — ez a személyes lelkigondozás útja.

A *válogatásnak, fokozásnak* pedig se szimpátia, se társadalmi rang, hanem egyedül a nyomorúság vagy lelki veszély nagysága, sürgőssége adhat indokolást. Különleges szükség van az intenzív lelkigondozásra egyházfegyelmi és kitéréssel fenyegető esetekben.

Állandó alkalmat nyújt a lelkigondozás hordozására az úrvacsorával való élés vagy nem élés ténye. De általában olyannak kell lennie a személyes lelkigondozásnak, hogy *az állandóan folyjék* s abban a sürgelő alkalmak csak a fokozottabb tevékenység jelzőkövei legyenek. Jó, ha családokról, egyénekről állandó feljegyzéseink vannak, nemcsak papíron és nem csupán a végzett látogatás időpontja, hanem mindenekelőtt az illetők lelki arcának megismerését és magunkban hordozását jelentő vonások.

*

Nyilvánvaló végül hogy ezt a munkát *nem kezdetjük elég korán.* A zsendülő életet már otthon vegyük észre, vasárnapi iskolába hamarabb hívjuk el, mint a mindennapi iskolába s szívtől, gondunktól soha ki ne hagyjuk esni. Így tanuljuk meg, hogy a *lelkigondozás lényege, módszerének is alapja: imádkozni, állandóan, egyénenként imában hordozni a ráknbizottakat.* Így tudunk melléjük állani igazán, nem mint gyógyítók, hanem mint együtt-szenvedők, de akik bizonyosak vagyunk az orvos és a gyógyulás felől.

H. J.

Horváth Jenő: A külmisszió lényege.

Debrecen. 1936. *Theologiai Szemle* XII. évf. 1—6. szám, 107 lexikon oktáv lap, külön lenyomatban is, ára 4 Pengő. Kapható az Ifjú Erdélynél.

Egyházunk existenciális kérdése: a misszió. Ennek tisztázására a dialektikai vagy reformatori-bibliai theologia egyik nagy áldásaképpen egyházi folyóiratainkban, önálló füzetekben, sok komoly és tiszteletreméltó kísérlet történt. Kétségkívül a két legjelentősebb közül időrendben, de a kérdés természetére nézve is első a Horváth Jenő: A külmisszió lényege című tudományos theologiai értekezése és a dr. Makkai Sándor egyetemi tanár, szeretett volt püspökünk: Az egyház missziói munkája című könyve, melyet részletesen ismertettünk a Református Szemle 1938. évi 36. számában.

Horváth Jenő dolgozatát, noha több mint két éve megjelent — s szerzője azóta e munkájával a debreceni Tisza István Tudományegyetem theologiai karán „cum laude” fokozattal theologiai *doktorátust* tett —, tudommal erdélyi egyházi lapban még senkisé ismertette. Bár megkésve, de meggyőződés szerint nem elkésve, megkísérlem ismertetését. Tekintettel azonban egyfelől a a könyv azon értékére, amit nemcsak a magyar, hanem világ-vonatkozásban is jelent páratlan voltával, másfelől, mert a könyv már alig 10 példárnyban található, de értékeit és ajándékait, válságossá válni kezdő bel- és külmissziói munkáink revíziójánál kár és veszteség nélkül, különösen mi, a „felelősebbek”, a *lelkipásztorok*, nem nélkülözhetjük, kissé részletesebb ismertetést adok.

Horváth Jenő, azzal az engedelmes, hívő alázatossággal és szorgalommal, mellyel saját gyülekezetében végzi a missziói munkát és amellyel szolgált a éveken keresztül s szolgálja ma is az Erdélyi Református Egyházkerület külmisszió szolgálatában a Krisztus ügyét, tovább már veszteség nélkül nem nélkülözhető, hézagpótló munkát végzett akkor, midőn fölvetette a kérdést: mi a külmisszió? És a reformatori theologia tanításához hiven, alázatos hittel, szorgalmas tanulmányozással és az ügyért lángoló buzgalommal, Isten Igéje és a tudomány fényénél: „A külmisszió lényege” cím alatt megkeresi s mint látni fogjuk, megtalálja a feleletet, komolyan megbírálván azok munkáit, kik e kérdésben próbáltak látni, de nem láthattak jól, mert nem az Ige fényénél vizsgáldódtak és komolyan bedolgozván az Ige szerint is értéket jelentő meglátásokat. Ő volt az első, ki a református theologusok közül igazán „theologiai” módon állította oda a külmissziót a praktika theologia azon helyére, melyet annakidején Schleiermacher jelölt volt ki számára a magakészítette theologia rendszerében.

A következőkben lássuk a könyv lehető részletes tartalmát:

A bevezetésben az alapfogalmak tisztázása közben, szemben: Brunnerrel, ki és Bárthtal, ki az „igehirdetésre való reflektálásnak” mondja a theológiát, — vallja, hogy a theologia igehirdetés, mert egyházi funkció és az

egyháznak minden munkája, midőn hűséges engedelmisséggel teljesíti a vett parancsot, igehirdetés. Vallja továbbá Brunnerrel, hogy mint theologizálás, igazában nem létezik hit nélkül, úgy a külmiszió lényegét keresve sem szabad és nem lehet csak tudományos, formális módszerességgel operálni, igen fontos a tartalmi elv, ami itt nem más, mint a hit.

A bevezetésen kívül a dolgozat hat részre tagozódik. A református theológiában eddig páratlan, élenálló theologiai megalapozását adja a külmiszióknak.

I. Rész.

A külmiszió meghatározása.

Nem vélellem, hogy a Bibliában a misziói és a külmisziói parancs (Mt. 28 : 18—20.) egybeesik. Krisztus szerint tehát nincs bel- és külmiszió, hanem csak miszió, küldetés van, bár aszerint, hogy a küldött hová küldetik, más és más jelentést nyer. A „miszió“ mint kifejezés a B. Bibliában egyszer sem fordul elő s bár a különböző nemzetek a küli- és belmisziói munka jelölésére más és más vonatkozásban használják, nincs egység, mégis kicserélése már aligha lehetséges, de felesleges is. — A különböző felekezetek külmiszióját vizsgálva, megállapítja, hogy :

a) az unitárius egyháznak, bár van misziói intézetük Manchesterben a „Missionary College“, de saját bevallásuk szerint nem tudnak mit kezdeni vele és ez természetes is, mert ahol nem vallják a Krisztus istenségét, ott magok is „külmiszióra szorultak!“

b) A keleti egyháznak sincs elvileg öntudatosan megalapozott külmisziója, legfeljebb valamelyes kísérlet, (pl. az orosz), mely „prozelita munkára emlékeztet“.

c) A róm. katolikusok ezirányú munkáját a „Congregatio de propaganda fide“ végzi, tehát saját nézetük szerint is munkájuk csak az egyházi tekintély továbbplántálását, de nem misziót végeznek.

d) A szekták bizonyos dölyfösséggel külterületnek nézik az egész keresztényen egyházat. Kiemelik a külmisziói munka kharizmatikus jellegét, de egyáltalában nem érvényesítik az egyházi karaktert. Ébresztő hatásukkal nem áll arányban szervező munkájuk.

e) A lutheránusok külmisziói munkájának elvi meghatározásához : Warneck, Richter, Hartenstein, Podmaniczky járultak. Nagyáltalánosságban azt tanítják, hogy a külmiszió a keresztényen gyülekezet vallástétele azok megnyerése céljából, kik a kereszténységnek mind történelmi, mind földrajzi hátterain kívül esnek. Vizsgálódásuk központjában a „vallásos ember“ áll, bár lángoló hittel, de nem a küldő Krisztus, akié a cselekvés hatalma is.

A külmiszió fogalmának theologiai problémakénti kezelését Hartenstein már Zinzendorfnál véli látni. Richter Schleiermarchertől számítja, ki a gyakorlati theológiában jelölte meg a külmiszió helyét. Valóban azonban csak a múlt század utolsó évtizedétől kezdve beszélhetünk e dologról Warneck Gusztávval kapcsolatban. Emennek nézeteit Hooton, meg Frick vizsgálják felül és ez utóbbi éles választóvonalakat húz a külmiszió és a propaganda között. Még Schommerus kísérli meg a meghatározást, bár sikertelenül. A magyar theologusok közül Virág Sándor, dr. Imre Lajos, Babos Sándor megállapításai utalnak a megoldás felé. Bár korunk nagy theologusa, Barth Károly is foglalkozik egy előadásában a külmiszió kérdésével s nem egy lényeges vonással járul hozzá a lényeg megtalálásához, megoldást nem ad, a Szentlélek-isten a pálmát egy erdélyi magyar református lekipásztornak nyújtja. Szerinte a külmiszió küldetés. Emberi oldalát tekintve, passzív valami az aktív Valakinek, Krisztusnak engedelmeskedő küldetés. A külmiszió alánya a Szentlélek-isten és nem a miszionárius s nem is az egyház. Tehát nem emberi s nem egyházi vállalkozás, mit kifícamodott eszű akarnokok kezdettek s amit, talán különösen ítthoni anyagi okok miatt, abbanhagyni kellene és lehetne . . .

II. Rész.

A külmiszió tana.

Bár, mint fennebb láttuk, a külmiszió helye kijelöltetett a theologiai tudományok rendszerében s történetek kísérletek a bedolgozásra is, ezt a munkát református részről Horváth végzi el, midőn megállapítja, hogy a külmiszió Isten Igéjére alapozott kell hogy legyen. A külmiszió tan feladata felmutatni a külmisziónak Isten Igéjében adott alapját s erre ráépíteni folytonos hozzáméréssel a külmisziói munkából leszűrt s egybefoglalt törvényeit. E tannak helye a református theológiában nem periferikus, hanem centrális, sajátos. De nemcsak a theologiai tudományok egészével, hanem annak minden ágával kölcsönös és belső összefüggésben kell állania a külmisziónak.

Az exegetika és a biblika nem magyarázhatja a külmiszió lényegének ismerete nélkül az Igét. A rendszeres theologia egyházfogalma a külmiszió tudománya nélkül statikai tantétel. A história theologia nemcsak hű összefoglalását kell hogy adja a külmiszió történetének, hanem szellemtörténeti módszerrel keresnie kell a külmisziót munkának torz vagy egészséges hatásait az egyház életére. A gyakorlati theologia minden ágában jelentőséggel bír a külmiszió. Tehát a külmiszió tudománya a többi theologiai tudományokkal szerves kapcsolatban áll s mint azok nem lehetnek meg nála nélkül, úgy ő is amazok kész eredményeit átveszi és felhasználja.

III. Rész.

A külmiszió theologiai látásának kibontakozása.

Legelőször az egyházi atyáknál keresi a külmisziói utalásokat. Utal Irenaeus: „Adversus hereses“-ére, Tertullianus polemikus írataira, Origenesre és az alexandriai iskola külmisziói szempontból azon jelentőségére, hogy a keresztyén egyházba belépő pogányokon katekhizáció végzését követeli. Augustinus tanításának külön paragrafust szentel s megállapítja, hogy a „De catechisandis rudibus“-ban már a reformáció előtt egészen református szempontok felé utal e kérdésben. Rámutat, hogy a középkori egyházi theológiában alig van vonatkozás a külmiszióval. Megemlíti Erasmust, a nagy humanistát, ki Ecclesiastesében nagy tűzzel sürgeti a külmiszió „embermentő“ munkáját.

A reformátorokról szólva írja, hogy Luther egyénisége, bár bátor miszszionáriusra emlékeztető: írásaiban kimondottan nem foglalkozik a külmiszióval, valamint Melancthon sem. (Sőt, Kálvinról is azt állítja Makkai, hogy nem volt problémája a külmiszió). De tudjuk, hogy Coligny Gáspár tenger-nagy kérésére, a protestánsok részére alapított gyarmatszigitre ifjú lelkipász-tort küldött, de az indiánok misszionálása érdekében is. Isten a reformátorok által visszavezette az egyházat az Igéhez, a külmiszió forrásához s így a reformátorok jelentősége a külmiszióra igen nagy. A nagy reformátorok után egyre inkább akadnak, kik a kereszteselési parancsot nemcsak az apostolokra és nemcsak gyermekkereszteselésre vonatkoztatják, hanem igen helyesen a külmiszióra is.

Bár a protestáns külmiszió megindulása a német pietizmus kibontakozásával esik egybe, annak tudományos vizsgálatáról mégsem beszélhetünk. Itt a gyakorlat elnyelte az elméletet. E kor hőse Zinzendorf, írásai inkább tanácsok, mint megállapítások. Az Úr Jézus Krisztus állt a munka központjában s rámutat a külmisziói munka itthoni hátvédjének a szükségére. Hibája, hogy a munka célja nála: a lelkek megmentése.

A XVIII. században már Ausztrália felfedezésével ismeretessé lesz minden nép. Megindul általánosan a külmisziói munka. E kor három szakasza: a forrongás: a romantika (a régi egyház restaurálása); a gyarmat-politika s vele a nacionalista színezetű külmiszió. E korok képviselői: Carey, Taylor, Livingstone. Legjelentősebb tanításuk a munka önkéntességének a hangsúlyozása, de egyben nagy kísértés is, melybe minden külmiszió áldozatul esett, még a legsajátságosabb református skót külmiszió is. A skót külmiszióban

Livingstone utazó, felfedező emberbarát, de külmiszionárius is, ki utánzója akart lenni az Úr Jézus Krisztusnak. A britteknél Edinburghban legelőbb állítanak fel missziói tanszéket a theológián, betöltöje Duff professzor, de tőle sem maradt fenn misszió-theológiai dolgozat, rendszer. Később keletkezett missziói írások, folyóiratok és könyvek mutatják a kérdésben felfogásuk nem kielégítő voltát.

Majd az északamerikai munkát vizsgálva megállapítja, hogy circa 66 társaság akadt a külmiszsiói munka támogatására, folyóiratokat adnak ki. Itt említi meg Mott Jánost és munkáját s a külmiszsió theologiai vizsgálat tekintetében jelentős Anderson Rufust, ki a külmiszsió rövid történelmét, majd methodológiát ad. Szerinte az ügy ismertetése a fontos. Itt lát napvilágot 1878-ban a *Missionary Review of the World* c. külmiszsiói elméleti szemle.

Németországban a külmiszsió gyakorlatánál jelentősebb a munka theologiai tisztázására való törekvés. Itt említi Schleiermachert, Graul Károlyt, Wiggert, Neandert, Plath ot, Plittet, Hoffmant, Grundemant, Nippoldt, Rothet, Buss Ernőt, Zahnt, Ehrenfenchert, Zezschwitz, A:helist és a már többször említett Warneck Gusztávot, a több kötetből álló missziói theologiai művek szerzőjét. Ez utóbbinak jelentősége abban áll, hogy a külmiszsiót bibliai alapra vitte vissza, Isten Igéjében keresve és találva meg annak értelmét. Munkájában lefekteti a mai napig páratlanul álló theologiai rendszerét, bár a múlt századvégi liberális theologia elkerülhetetlenül nyomta rá munkájára a maga bélyegét. Így a cél: a keresztyénség terjesztése. — Fentiek után még röviden a többi európai népek külmiszsiótani szolgálatairól emlékszik meg s köztük a magyarokéről is a következőkben: „A magyar evangélikusok közül 1857-ben megy külmiszsiói munkába Afrikába Böhm Sámuel, a „Norddeutsche Mission“ kötetlékésben, de két év után áldozatul esik. Irodalmi nyoma e vállalkozásnak nincs, épúgy, mint a később ugyancsak Afrikába küldött Roth Henrik szolgálatának. 1896-ban jelenik meg az első magyar külmiszsiói lap az Ev. Egyházi Szemle melléklete képpen „Külmiszsiói Lapok“ címen. Külmiszsiói tárgyú könyvek, vagy éppen külmiszsiói elméletnek még nyoma sincsen.“ — Majd pár sorban a zsidók közötti munkát körvonalozza.

A keresztyén külmiszsió theológiája kettős tagozódást mutat. Egyfelől az Egyház, Isten országa, a világhivatás; másfelől az állam előtérbe helyezése, a gyarmatosítás a főszempont. Egyre problematikussá válik lényegének tisztázása, melyet megoldandó Warnecket említetünk.

A református külmiszsió mai irányvonalát vizsgálva, röviden összefoglalja mindazt, ami a reformátori theologia hatásaig e téren általában történt. Megállapítja, hogy a külmiszsió munkáját, bár általában folytatják, terjesztéséért sokat áldoznak, angol, skót, német és amerikai társaságok, írások születnek olyan nagynevű emberektől, mint Mott, Moody; a világháború következtében itt is nagy a krízis, tájékozatlanság uralkodik. Warneck külmiszsió theologiai alapvetését megérteni s rendszerükbe bedolgozni Pfenningsdorffig meg sem kísérik, ő megpróbálja, de nem tud egészen a mélyére ásni. A külmiszsióban is felüdlülést jelent a Barth—Brunner—Thurneysenék ref. theologiai gondolkodása és a jelen külmiszsiói theológiának legmarkánsabb, legreformátusabb képviselője: Hartenstein, a baseli Missiói Intézet igazgatója, ki a külmiszsióval kapcsolatban a ref. theol. irány átértékelését elvégezte. Tanítása: „A külmiszsió megértése végezt vissza kell térni a Bibliához, hol Krisztusban Isten szól hozzánk. Akaratának továbbadását, az igehirdetést az egyházra bízta s így a külmiszsió gazdája Isten, sáfárja a Krisztus Egyháza, eszköze a kegyelem által engedelmessé lett ember, lehetősége az igehirdetés, célja Isten előtt az Ő országa.“

A magyar külmiszsió-elmélet mai állásával kapcsolatban említi Kunst Irén, Molnár Mária, Döbrössy Lajos, Babos Sándor misziionáriusokat. Magyarországon külmiszsiói társaság támogatásával folyik a munka. Lapja a *Hajnal*, a külmiszsió elméleti kérdéseit tárgyaló *Ref. Külmiszsiói Szemle*, a havonta megjelenő *Külmiszsiói Füzetek* Draskóczy László, Virág Sándor, id. és ifj. Victor Jáuos, Forgács Gyula, Ravasz László, Szabó Aladár és Podmaniczky Pál stb. írásait.

Romániában a Ref. Egyházé a külmisszió gondja. A külmisszió elvi, ref. theologiai megalapozásához különösen dr. Imre Lajos s azok az ifjabb, leginkább az IKESZÓ lelkészei járultak hozzá, egyházi folyóirataink, különösen Az Út hasábjain, az Egyház és Misszió c. folyóirattal és az Élő Könyvek és önálló kiadványok szolgálata által.

Az erdélyi külmissziói látás is forrongásban van. Gyakorlatilag törekvés, hogy az egyház keretében a külmisszió barátainak önkéntes köre kibővüljön. Elméleti téren pedig, hogy hitvallásos, reformátori, biblíás, azaz igazi református egyházi külmisszió legyen a jövő külmissziói munkánk.

IV. Rész.

A külmisszió alapja.

A külmisszió alapját tisztázandó mondja, hogy nem lehet „megalapozni“, mint az eddigi külmissziói theol. megszerezők vélték. Adva van annak forrása, alapja: Jézus Krisztus, a testté lett Ige, a Kijelentés. Ahol nincs Jézus Krisztus, ott akárci van, nincs külmisszió.

„A külmisszió ura is Jézus Krisztus“, a mi Urunk, Benne van a külmisszió lehetősége, követelménye és valósága. Aki adta és adhatta a missziói parancsot. A külmisszió nem bátor vállalkozás, embervadászat, propaganda, leereszkedő jótett, hanem Krisztusban való találkozása két vagy több engedelmes léleknek. A külmisszió subiectiv lehetősége a predestináció: „vagy az Ő juha valaki s akkor kegyelemből nyert hit által iktattatik be Krisztus nyájába s anyaszentegyházába és szolgál annak missziójában, vagy nem a Krisztusé s akkor vigasztalan, a kárhozatban van. Ebből tehát az is következik, hogy a külmissziói parancs nem a misszionáriusnak, hanem a tanítványok egész seregének, az egyház egész egyetemének szól, teljesítéséből Krisztus minden igazi tanítványának ki kell vennie a részét, ha csak imádkozás, vagy akármilyen jelentéktelennek látszó itthoni szolgálat révén is, Ahogy nem térhet ki a külmisszió odakinti szolgálat elől a misszionárius, az, akit Isten küld, ép úgy sincs felmentés a külmisszió vállalása alul egyetlen egyháztág számára sem.

A külmissziói parancs egy királyi szó, a feltámadott Király parancsolta. A küldött „ember“ a Feltámadotthoz nem hasonlítható, de a Küldő zálog, hogy a küldött nem hiában szól.

A külmisszió könyve: a Biblia. Elejétől végig Istentől ihletett a Szentírás, melyben az Ő kijelentett akarátának foglalatát bírjuk. Emberek bizonyágtételén át Isten szól és Ő kötelez engedelmességre.

A továbbiakban a külmisszió előképét rajzolja az Ő- és Újtestamentumban és az apostoli külmissziót mutatja be, felsorolván a bibliai helyeket.

V. Rész.

A külmisszió református alapvetése.

Warneck négyes: dogmatikai, etikai, történeti és etnográfiai megalapozásával kapcsolatban megállapítja, hogy a theologiai liberálizmus fogva tartja Warnecket, mert a keresztyénség nem „abszolút“ vallás a többi között, hanem a Krisztusban való hit minőségileg más minden egyébnél. Csak Ő az Isten Kijelentése. Másik tévedése, hogy elveti a predestinációt s így az általános emberszeretetnek áldozatul esik az Isten suverenitása. Másik két tévedése: hogy minden ember természeténél fogva misszionálható s az Úr Jézus csak jelszótett a juhok-kecskék „meséjével“ s hogy a Szentlélekről mit sem tud mondani, de mit is mondjon, ha az ember a munka alanya. A történeti és etnikai alapozás felesleges, tiltakoznunk kell, hogy ezek a Bibliával egy sorba állíttassanak. Majd a Podmaniczky felfogását bírálja meg, ki helyesen elveti a négyes beosztást s csak a dogmatikait és etikai tartja meg, de tanítása középpontjában a vallásos ember áll. Egy következő lépésként a külmisszió dogmatikai és etikai megalapozásáról beszélve, mindennek előtt leszögezi, hogy nincs általános keresztyén dogmatika, hanem van pl. ref. dog-

matika s itt csak ezzel kapcsolatban beszél. A dogmatikai alapozásnak azért van létjoga, mert van egy református egyház, mely külmisziói megbízást kapott Krisztustól. A külmiszió református dogmatikai megalapozásához értékes anyagot hordottak össze már Ravasz László, ki többek között azt mondja: a miszió egész sorsa azon fordul meg, hogy micsoda theologiai alap gondolatból indult ki. Imre Lajos: „A predestináció tana a misziói munkában”, a tisztánlátáshoz segít elő. Virág Sándor: „A miszió dogmatikai alapvetése”, a kijelentés feltétele alatt tárgyalja a kérdést, de téved akkor, midőn a miszió lehetőségének a kulcsát nem az Isten „elválasztó kegyelmében”, hanem az ember istenképiségében látja.

Alapvetésünk alapigazsága: élet, evangélium, miszió: egy feladat. Istentől nyert megbízás. Ez a feladat csak a Krisztusban hit által, kegyelmet nyert választottaknak osztályrésze, kik bizonyágtétellel dicsőítik Őt: miszió; ha nem egyháztaghoz szól: külmiszió. A külmisziói parancsnak épen úgy, mint az evangéliumnak kettős vonatkozása van: Istentől emberhez, embertől emberhez. De Isten nemcsak a parancsot adja, hanem Ő az, aki azt végre is hajtja. Ő tesz engedelmes eszközzé valakit eleve elrendelése szerint. Ezek után adja külmiszió lényegének meghatározását. „A külmiszió Isten munkája, melynek hordozására megfelelő kharizmával felruházott gyermeki engedelmisségén, mint bizonyágtételen át Szentlélekével végez az idő és a tér végső határáig terjedő egész emberiség között, uralma, dicsősége növelésére olyan gyermeki hívásával, egybegyűjtésével, kik idővel még kívül esnek az igehirdetés és sakramentumok által meghatározott egyház keretén, de öröktől fogva elválasztottak Istentől épen e munka által megvalósuló országa tagjaiul.” (270. lap.)

Az életet, evangéliumot és misziót csak a teljes Kijelentésből ismerhetjük meg. Nem különböztetünk Ő- és Újszövetség között: mindkettő akkor és annyiban Kijelentés, amennyiben Jézus Krisztusról tesz bizonyágot. A Kijelentésben a Szentháromság Egy Igaz Isten ismerteti meg magát velünk, mit hitvallásaink is így tanítanak. Isten minden ember atyja, minden „népekhez” küld. Krisztus az Isten szeretetakarata, Benne akarja megtartani, akiket elválasztott. Benne lett Isten a miénk s mi az Istenéi. Ő a Próféta, a Főpap, a Király, aki feltámadása után adta a parancsot, de mennybemenetele előtt! A Szentlélek nállkül elképzelhetetlen a külmiszió; Ő a munka alanya. Mi az eszköz vagyunk a Szentlélekisten kezében. Ő a közösség, az egyház lehetségesítője.

E fentebb vázolt dogmatikai felfogásból, — mely egyfelől a Kijelentés, másfelől hitvallási irataink alapján áll, — következnek az etikai lehetőség körvonalazása. Vácolván a Brunner—Barth etikai álláspontját s ezek tanítását a külmisziói tanban érvényesítő Hartenstein idevágó nézetét, melyek az ember etikai csődjére mutatnak rá, a megoldást Istennél mutató fel, a következőkben foglalja össze a külmiszió etikai megalapozására vonatkozó nézeteit. A külmisziónak semmiféle emberből, természetből, történelemből, körülményekből megérthető indokolása, magyarázata nincs, mert az ember elvesztette etikai mivoltát; jóra való hajlandóság nincs benne. Aki maga akar menteni magát, nem ismeri a maga igazi gyarló mivoltát. Aki pedig Krisztusban megismeri, engedelmissé válik: nem ő megy a másikkal, hanem Isten küldi. Az etikai életlehetőséget Istennek a Jézus Krisztusban adott kegyelme hozza meg, ki kiemelve az embert önzéséből, etikai életének alapjává teszi: hogy másoknak éljen. Ez a külmiszió. Ez az új, a visszanyert élet az etikai élet. A külmiszióra vonatkoztatva, a belső kényszerűséggént kibontakozó etikai cselekvést az Úr szava: „lesztek nékem tanuim”, t. i. minekutána a Szent Lélek eljön reátok, lehetségesíti. Nyilvánvaló, hogy „Isten az, aki mind az akarást, mind a cselekvést munkálja bennünk.” Tehát a külmiszió etikai lehetősége nem embereknél, hanem Istennél van. És végül utal arra is, hogy a megváltott ember etikája a háládatosság etikája, mint azt a Heidelbergi Káté III. része is mutatja. Hálásan kész a szolgálatra, mert ráeszmélt megváltott mivoltára, akár a külmiszió idejében, akár idehaza.

VI. Rész.

A külmisszió református egyházi alapvetése.

E kérdéssel kapcsolatban megállapítja, hogy a helyzet tisztázása égetően sürögős. A viszony szoros: az anyaszentegyház külmisszió munka eredménye s külmissziói parancs az egyháznak adatott. Akármelyik is élettelen a másik nélkül. A Bibliában a missziói parancs és az egyházhoz kapcsoló ke-restségi parancs, valamint a Heidelbergi Kátéban az egyház „locus clasicusa” egybeesik a külmisszió parancs locus clasicusával. Az anyaszentegyház a misszióért és a misszió az anyaszentegyházért van. S hogy kül- vagy bel-misszió legyen az, itt nem kérdés, mert a hangsúly nem azon van, hogy hová kerüljön a lélek: a láthatatlan egyházba akár a láthatóból, akár az egészen kívülről.

Az egyháznak „misszióinak” kell lennie és a külmisszió mögött, mint imádkozó táborok ott kell legyenek a gyülekezetek, az egész egyház. Ahol ez nem így van, ott az egyház is és a misszió is csak tengődik.

A külmisszió születésnapja, az első pünköszt, egybeesik az egyház születésnapjával. Ezek után senki sem mondhatja, hogy erőltetett emberi kitalálás a misszió. Ha van egyház, misszióknak is lennie kell, mert ha lesz misszió, úgy remélhetjük, hogy lesz egyház is és eljön Isten országa is.

Valóban, életünk igazsága ama felhívása szerzőnek: *missziói* egyházzá kell lennünk!

*

Boldogsággal tölt el engem s legyen áldott Isten szent neve érette, hogy e páratlan theologiai mű szerzője egy kisebbségi sorsban, nehéz őrhelyen álló erdélyi, kálvinista, magyar református lelkipásztor. Egy lélekben való meleg kézzszorítással köszönjük meg mindnyáján egyházunknak tett nagy szolgálatát!

Mózes András.

Dr. Tavaszgy Sándor: Az ethika mai kérdései.

Dolgozatok a református theol. tudomány köréből 16. sz. 1939.

Három súlyos és a mai időkben életbevágó kérdéssel foglalkozik Tavaszgy Sándor ebben a füzetben. Az egyik fajiság és nemzetiség, a másik a nemzetiség és keresztyénség, a harmadik az állam és egyház kérdése. Valóban mai kérdések, abban az értelemben, amint a bevezetés megállapítja, hogy a bűn állandó és megszakíthatatlan valósága és a kegyelem ténye az ember mai életviszonyaiban ezekben lép elő, mint olyan válságos tényekben, amelyek az emberi életet ma veszélyeztetetté teszik. A fajiság és nemzetiség kérdésében megállapítja, hogy a fajiság nem tartozik ugyan bele a teremtés rendjébe, de abban Isten akaratát kell felismerni, mint olyan adottságban, amely tovább utal önmagán: a már lelkiséget tartalmazó népiség és nemzetiség valóságára. Ez a gondolat vezet át a másik kérdéshez: a nemzetiség és keresztyénség viszonyához, ahol azt találjuk, hogy a nemzeti élet olyan létforma, amelynek igazában szintén túl utal magán s tartalmában igazodnia kell Krisztushoz és Isten országához, amelyért s amelynek való szolgálatáért a nemzet fennáll s amely szolgálatban találja igazi feladatát. A harmadik kérdés így kapcsolódik ide: az állam és egyház kérdése. Az állam a maga jogrendjével lényegében különbözik az egyháztól, amely Isten Igéjének hirdetéséért van, de ez a különbség ezt a két valóságot összekapcsolja, ha az egyház az Ige hirdetését az állam számára is feladatának tekinti s ha az állam a maga életében Isten

törvényét tekinti legfőbb normájának. Így mindegyik Istenre utal, aki az igazi egyház által az ő tiszta akaratát hirdeti, az igazi, tehát az ő akaratához alkalmazkodni akaró állammak.

Ezek a kérdések, amelyek ma annyi megbeszélés, sokszor annyi felületes jelszó anyagát képezik, ebben a füzetben élesen és az evangélium világánál vannak ideállítva. Szükséges, hogy ezeket a megállapításokat minden lelkipásztor ismerje és gondolkodásában érvényesítse. I. L.

Márkus Jenő: A liberális szellem a református egyházban.

A pápai ref. theol. akadémia kiadványai 27. szám. 1939.

A Márkus Jenő könyve olyan kérdést dolgoz fel, amelyet még eddig ilyen rendszeres formában nem olvastunk. Még ma is, ha kimondottan és tudományos formában nem is, vulgárisan és szólamyszerűleg annál inkább megmaradtak a nyomai a régi, liberális felfogásnak, amely a református egyházban a XIX. század folyamán nálunk is el volt terjedve. Ebben a könyvben a szerző nemcsak a magyarországi református egyház liberális felfogását ismerteti, hanem tekintettel van az erdélyi liberális vezéreire: Keresztes, Kovács Ödön s mások neveire és munkájára is.

Megrajzolja a liberális theologia külföldi mestereit, Schleiermachert, Baurt, Schweizert, Biedermann, majd a magyar theologia hangulatát ismerteti a múlt század első felében. Ezután rendszeresen állítja össze a liberális felfogás rendszerét három fő gondolat körül: a transcendens és immánens azonosítása, a tárgy és alany azonosítása és a fejlődés eszméje tartalmában. Tárgyalja a liberális theologia főbb kérdéseit: Isten és a természeti rend, a biblia tekintélye, Jézus személyisége, a csoda, a feltámadás s az evolúció gondolatának alkalmazását a theológiában. Azután vázolja a reformátoribb gondolkozású közvetítők gondolkozását (Révész, Filó, Heiszler), rátér arra, hogy milyen magatartást tanúsítottak a liberálisok az egyház gyakorlati életében, a pátensharcban, a kath. egyházzal való küzdelemben, a Protestáns Egyletnél, az egyház anyagi kérdéseiben stb.

A könyv érdekesen, komoly elvi alapon és széleskörű tanulmányok útján állítja elének a liberális theologia egész gondolatvilágát. Különös érdeme az, hogy objektív szemléletét sohasem veszíti el, igazságosan, az egyes gondolatokat és akkor felvetődő kérdéseket a kor kérdésvilágába beállítva tárgyalja. Több helyen zavarólag hat, hogy a szerző a felmerült kérdések és megoldási kísérletek kritikáját nem különítelte el eléggé s ezt a kritikát időről időre az egyes kérdéseknél adja, ami sokszor úgy tűnik fel, mintha nem lehetne eléggé megkülönböztetni a szerző véleményét az általa tolmácsoló véleményektől. Helyes lett volna, ha — amire azonban a jelen keretek szűkek — az itt ismertetett theologusok személyiségét is megrajzolhatta volna. Mi már távol állunk ettől a theologiai felfogástól, noha sokan éppen ebből kiindulva jutottunk el a reformátori theológiához, mégis vallanunk kell azt, hogy minden tévedés közt is Isten vezet, irányítja, tévedésekből és tévútról Igéjével a helyes irányhoz közelebb juttatja az egyházat és annak tanítását. Abba az időben — ez érezzük, mert az emberi gondolkodás mindig alá van vetve az idők szellemének éppen a bűn következtében — a református theologia téve-

désekkel ugyan, de mégis igyekezett megtalálni az Istennek az egyházza vonatkozó akaratát s az akkor élők munkája hozzájárult ahhoz, hogy mi, lehet, hogy az ellentétből, de világosabban látjuk az Igéhez jobban alkalmazkodó egyházi élet és munka szükségét. A Márkus Jenő munkája nagyban hozzájárul a theologia öntudatosodásához, ami az egész egyházi életre nézve egyik igen fontos feladat.

I. L.

Pócs Lajos: Példák gyűjteménye.

I. 1037 illusztráció. Szerző kiadása. Budapest. 1938.

A könyv előszavában, amelyet Csűrös István, egyházi irodalmunk régi jeles munkása írt, kijelöli a munka célját: hogy ezek a példák az igehirdetés munkáját akarják segíteni s egyuttal figyelmeztet arra is, hogy ezek használatával nem szabad az Igét magát kiszorítani, mert ezeknek csak az a célja, hogy az Igére utaljanak. A munka apróbb történeteket, idézeteket találó mondásokat tartalmaz, amelyek tárgykör szerint betűrendbe vannak szedve, azonkívül névmutatóval van ellátva a könyv, azok neveit mutatva, akiknek a mondásait, vagy akikről szóló történetkéket tartalmazza.

Ami a közölt példákat illeti, azt mondhatjuk, hogy igen vegyes értékűek. Vannak közöttük régen ismert, jellemző és tényleg az igére mutató történetek, de vannak olyanok is, amelyek értéktelenek vagy éppen félrevezetők. Általában az ilyen történetekkel szemben az a helyzet, hogy legtöbbször a *si non vero e bene trovato* elve érvényes rájuk, vagyis nem annyira történetiségükön, mint találó voltukon fordul meg a dolog. Az egyes történeti személyekről szóló történeteknek akkor van azonban igazi értékük, ha a közölt mondás vagy esemény az illetők személyiségére jellemző, vagy életében jelentős fordulatot jelent. Aristoteles azon mondása, hogy a hazugnak akkor sem hisznek, ha igazat mond, éppen így elmondható sok ezer emberről, aki ezt szintén mondhatta, vagy mondotta is, bizonyosabban, mint Aristoteles, ismeretlen nevű bölcsek mondásainak semmi erőt nem ad az, hogy ez vagy az a bölcs mondta őket, mert éppen ilyen fáradsággal rá lehet kenni a szerzőséget más bölcsre is, Harun al rasidnak, Dsingisz kánnak, Omar ben nem tudjuk ki sejknek stb. a mondásai, ha szépek és bölcsek voltak is, nem utalhatnak Isten igéjére. Kimaradhattak volna azok a mondvaszínált pietista és már igazán feleslegessé vált történetek, amelyek apró gyermekeket vagy együgyű hívőket tesznek meg bölcs mondások szerzőinek, főleg előszeretettel néger keresztyéneket és zulukaffer törzsfőnököket. Az ilyenek rendesen kegyes családok, erőszakoltak és szemelláthatólag valószínűtlenek. Sokkal helyesebb lett volna ezek helyett komoly, hiteles, a keresztyén egyháztörténetből kiválogatott példákat idézni.

Még csak egy szót ezek használatáról. Bizonyos, hogy a szemlélet egyik módja annak, hogy az Ige tanítását világosabban állíthassuk magunk s hallgatóink elé. A keresztyén igehirdetésben azonban ezek a szemléletes történetek és mondások sohasem bírnak bizonyító erővel. A mondások mögött és a történetek mögött mindig a hit az, ami nem a történetek hitele, vagy a mondások bölcsessége, hanem Isten szava mellett bizonyít. Ahhoz tehát, hogy számomra építő hatást gyakoroljon egy bölcs mondás, vagy egy ilyen történet,

az kell, hogy én előbb higgyek, mert ha csak ez váltaná ki bennem a hitet, akkor embernek hinnék és nem Istennek. A tékozló fiú története csak azt győzi meg Isten kegyelméről, aki hisz abban, de annak számára világosabbá teszi azt, viszont aki nem hisz, annak számára nem egyéb szép történetnél. Két esetben használhatunk tehát ilyen idézetet vagy illusztrációt. Vagy azért, hogy amit Isten ígéréből hirdettem, arra az életben előforduló esetben rámutasson, vagy azért, hogy amit én helytelenül és kevésbé szabatosan tudnék csak kifejezni, azt valaki másnak a kifejezésével megerősítse, vagy egy ellenkező felfogást megcáfolni segítsen. A bölcs mondások és történetkéek használatának csődje az, mikor a hallgató annak ürességére, vagy hitelt nem érdemlő voltára rájön, mert akkor maga az, amit hirdettem, egyszerre kétségessé válik előtte.

A kötetben sok értékes és érdekes történet és mondás van, ezért a szerző hasznos munkát végezt, hogy ezeket összegyűjtötte. *I. L.*

Biblia-melléklet

Összeállította: Sipos Géza. A művet Maksay Albert és Nagy András theol. tanárok nézték át. Ez a 80 oldalos, sűrűn betűvel nyomott „Biblia-melléklet”, mely különösen a lelkészek segítségül szolgálhat, az Agenda kötött szövegein kívül kb. 200 bibliai személynév jelentését és előfordulási helyét, 150 földrajzi hely és különösebb bibliai kifejezés magyarázatát, a bibliai mértékek, pénzek és időszámítás mai értelmét, teljes idő- és eseménytáblázatot és az Ó és Újszövetség könyveinek rövid magyarázatát tartalmazza. Ezenkívül összefoglaló beosztások (próféták, küll. zsoltárok, csodák, példázatok stb.) valamint a gyakrabban idézett Igék előfordulási helye (250 lókus) nevezetesebb alkalmakra és az egyházi év különféle ünnepeire vonatkozó alkalmas textusok gyűjteménye, végül kis apollógia van benne. Alakja olyan, hogy a rendes kiadásu *teljes Bibliába* be lehet tenni, esetleg hozzá lehet köttetni. A Biblia-melléklet ára 40 lej. — A postai viteldíjat külön számítják fel. (Kb. 10 lej.)

FÜLÖP FERENC:

Krisztus Királyságáért **oímü, Kuyper Ábrahámról szóló életrajza.**

Az aktuális kérdéseket (iskolaharc, állam és egyház viszonya stb.) tárgyaló könyvre felhívjuk olvasóink figyelmét. *Ára 20 lej.*

Dolgozatok a református theologiai tudomány köréből

1. sz. dr. Gönczy Lajos: A református egyház kultusza	20
2. sz. dr. Tavasz Sándor: A kijelentés feltétele alatt .	40
3. sz. dr. Imre Lajos: Isten és az emberi lélek	20
4. sz. dr. Tavasz Sándor: A dialektika theologia problémája .	30
5. sz. dr. Maksay Albert: Az exegézis problémái	25
6. sz. dr. Gönczy Lajos: Az igehirdetés tényezői	25
7. sz. dr. Tavasz Sándor: A theologiai irányok áttértékelése (A dialektikai theologia, mint a theologiai irányok korrekciója) .	35
8. sz. dr. Imre Lajos: A Kijelentés és a pedagógia	35
9. sz. Dávid Gyula: Kálvin gazdasági etikája	20
10. sz. dr. Tavasz Sándor: A szociális és gazdasági törekvések theologiai-etikai megítélése (A szocializmus és kommunizmus)	35
11. sz. Borbáth Dániel: A vallástörténeti és a dialektikai theologianak a kijelentésről szóló dogmatikai tanításai	25
13. sz. Niebergall emlékfűzet. Kedvezményes ára .	40
14. sz. Nagy József: Kálvin és a művészetek	35
15. sz. Dávid Gyula: A keresztyén etika kérdése és irodalma a jelenben	15
16. sz. dr. Tavasz Sándor: Az ethika mai kérdései	15

Megrendelhetők az Ifjú Erdély kiadóhivatalában, Cluj, Ref. Theologia.

IMRE LAJOS:

Aranylánc.

II. kiadás. Hitünknek egymással összefüggő, nagy igazsági alkotják az aranyláncot. A kis könyvecske I. kiadásának (1000 drb.) teljes kifogyása mutatja annak használhatóságát és szépségét.

A II. kiadás most jelent meg. Ára 15 Lei.

NAGY ÖDÖN:

Téli néphagyományaink

Téli népszokásaink ismertetése, teljes bellehemes játékkal, illusztrációkkal stb. Ára 10 lej.

A mi dalaink

III. bővített kiadása 155 válogatott népdallal, ötoldalas bevezetéssel, dallammutatóval. A népdalok összeállítását a magyar népi zene legkiválóbbjai végezték. A tetemesen kibővített és átalakított könyvecske ára 15 lej.

Zengjen hálaének

A VII-ik bővített kiadás tartalmazza a régi énekeken kívül a pályadíjat nyert IKE indulót, valamint 25 újabb éneket. Ára 10 L.

Kálvin János: Magyarázata Pál apostolnak Timotheushoz írt leveleihez. Szabó András fordítása. — A Kálvin-kommentár emez I. kötete csak az „Ifjú Erdély” útján szerezhető meg. Ára 120 lej.

László Dezső: Az anyaszentegyház élete és szolgálata c. könyv pár példányban még kapható. Ára 120 lej

Biró Mózes: Dr. Kecskeméthy István, mint az első magyar evangéliumi ifjúsági lapszerkesztő. A készülő nagy Kecskeméthy-kötet különlenyomata. Ára 15 lej.

Victor Gabriella: „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket...” Bibliai történetek gyermekek számára. 205 oldal; 15 gyönyörű, színes illusztrációval. Színes címlappal, kötve ára 180 lej.

Rider Haggard: A varázsló. Komoly keresztyén missziói könyv, lebilincselően érdekes fordulatokkal. 140 oldal. Ára 15 lej.